

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut

Magistritöö

Karolin Tohv

**TEISMELISENA VANEMAKSSAANUTE HEAOLU
KÄSITLUSED**

Juhendaja: PhD Dagmar Kutsar

Tartu 2014

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade	5
1.1 Kes on teismeline?.....	5
1.2 Teismelised lapsevanemad	6
1.3 Teismelisena lapsevanemaks saamise põhjused.....	6
1.4 Varase isakssaamise mõjutegurid	7
1.5 Teismelisena lapsevanemaks olemise mõjud	8
1.6 Teismeliste isade suhtumine ja hoiakud rasedusega seonduvatesse asjaoludesse	10
1.7 Teismeliste isade mõju lapsele	11
1.8 Ülevaade teismelisi vanemaid toetavatest programmide USA-s	11
1.9 Käesoleva uurimuse kontekst	13
2. Metoodika.....	17
2.1 Uurimuse metodoloogia	17
2.2 Uurimuse teoreetiline lähtekoht	18
2.3 Meetodi valik.....	20
2.4 Uurimuses osalejad	20
2.5 Analüüsimeetod	21
2.6 Uurimuse eetilised probleemid.....	22
3. Analüüsi kava.....	22
4. Analüüs.....	25
4.1 I Põhikategooria: Perekonna formeerumine	25
4.2 II Põhikategooria: Teismeeas vanemaks saanute mured ühiskonnas ja riigipoolne abi	27
4.3 III Põhikategooria: Käsitlused suhetest	28
4.4 IV Põhikategooria: Vanemaks kasvamine.....	31
4.6 VI Põhikategooria: Suhe haridusega	37

5. Arutelu.....	38
Kokkuvõte	40
Kasutatud allikad:.....	42
LISA 1	46

Sissejuhatus

Lapsi sünnitatakse ja perekonda luuakse erinevas vanuses. Kõige aktiivsem laste saamise vanus on naiste puhul 26 eluaastat (Statistika andmebaas, 2014), kuid on ka neid, kes saavad lapsi juba teismeeas, kui nad ei ole veel vaimselt, sotsiaalselt ega majanduslikult küpsed. Sotsiaalsest, majanduslikust ja vaimsest küpsusest varem saab teismeline aga eelkõige suguküpseks, mis teeb lapsesaamise võimalikuks. Suguküpseks saamisega tärkab teismelistes huvi vastassugupoole vastu, mille läbi tekivad suhted, kus tulemuseks võib olla varases eas rasestumine.

Seoses teismelisena vanemakssaamisega toimub noorte elus pöördelisi muutuseid nii nende hoiakutes, elukorralduses kui ka väärtushinnangutes. Ühiskond suhtub üldjuhul teismeeas vanemakssaanutesse negatiivselt, omistades neile erinevaid stigmasid (vastutustundetud jms). Nendest vähestest Eesti uurimustest, mis antud teemal tehtud on, on aga välja tulnud vastupidist. Näiteks Kai Jaarmanni „Sotsiaalne probleem – teismelised emad“ (2001) ja Karolin Tohvi bakalaureusetööst „Teismelisena emaks? Teismelisena emakssaanute käsitlused“ (2012) tuli välja, et teismeeas vanemaks saanud noored võivad väga hästi tulla toime varakult alustatud pereelu- ja lapsega ning olla oma lapsele hoolitsevaks lapsevanemaks.

Teismeliste vanemate teema uurimine on oluline, sest teismelisi vanemaid on suhteliselt palju ning nende kohta on infot ebapiisavalt. Varem on teismeliste teemat uurinud Eestis näiteks Kai Haldre, kes kirjutas doktoritöö (2009) „Eesti noorte seksuaaltervis ja käitumine“ teemal ja Kai Jaarmann, kelle bakalaureusetöö „Sotsiaalne probleem – teismelised emad“ (2001) keskendub teismelistele emadele kui sotsiaalsele probleemile Eestis. Teismeliste vanemate heaolu käsitluste teemat varem Eestis uuritud pole. Küll on aga välismaal tehtud mitmeid selleteemalisi uuringuid. Näiteks Kan ja Ashley (2012) tehtud uurimus „The Adolescent Family Life Program: A Multisite Evaluation of Federally Funded Projects Serving Pregnant and Parenting Adolescents“. Usun, et uurides teismeliste vanemate heaolu käsitlusi, sh nende elukorraldust, vanemana hakkamasaamist, annab antud uurimustöö sellele valdkonnale uusi teadmisi juurde ning aitab paremini mõista teismelisi vanemaid ja nende vajadusi.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1 Kes on teismeline?

Sebald'i (1992) järgi pärineb sõna „teismeline“ ladina keelsest sõnast „*adolescere*“, mis tähendab küpseks kasvamist. Küpseks kasvamine hõlmab sotsioloogilist, füsioloogilist, psühholoogilist, traditsionaalset, majanduslikku ja seadusandlikku dimensiooni. Sotsioloogilises mõttes tähendab teismelise iga aega, mis jääb lapsepõlve ja täiskasvanuea vahele. Sebald (1992) väidab, et teismeiga on aeg, kui noor ei suuda otsustada, kas ja kuidas ta peaks maailmas „orienteeruma“. Moore & Rosenthal (1995) leiavad aga, et teismeiga on tihedalt seotud ka seksuaalsusega ning teismelist tuleks võtta kui seksuaalset olendit. Simigi (2012) väidab aga, et seksuaalsus on atraktiivne ja müstiline väli, mis tihti on keelatud vanemlike, kooli ning ühiskondlike tegurite poolt. See tähendab, et olenemata riiklikult kehtestatud vanusepiirangust, milleks Eestis on 14 eluaastat, võivad mõned vanemad siiski taunida ka 17 - aastaselt seksuaalvahekorda astumist, mis võib seada noorele teatud piirangud seoses seksuaalsusega. Tänapäeval on suuresti tänu meediale siiski seksuaalsuse teema muutunud palju vabamaks ja avalikumaks. Teismelise küpseks kasvamise füsioloogiline dimensioon on seotud füüsilise kasvamise ja arenemisega. Psühholoogilist dimensiooni seostatakse identiteedi kriisiga, mis on seotud omakorda sellega, kuidas teismeline arvab teisi temasse suhtuvat ja kuidas see mõjutab tema enesehinnangut. Traditsionaalse dimensiooni all mõistetakse erinevate kultuuride tavasid ja norme, mis täiskasvanuks saamist nõ reguleerivad. Moore & Rosenthal (1995) väidavad, et mitmekümneid aastaid tagasi suhtuti seksuaalsusesse rangemalt kui tänapäeval. Kui varem sai tüdrukust abikaasa ja ema, kes hoidis oma süütust kindlale mehele, siis tänapäeval pole kindlaid piire „õige“ ja „vale“ teo vahel ning „paha tüdruku“/ „paha poisi“ mõiste on samuti vähem selge. Majanduslik dimensioon on seotud majandusliku iseseisvusega ja seadusandlikku dimensiooni seostatakse õiguslikult määratletud vanusega, mis täiskasvanuks saamist tähistab.

Teismeeas ollakse emotsionaalselt eriti haavatavad ning seetõttu on teismeliste vaimne tervis ja selle eest hoolitsemine tähtsal kohal. LePlatte (2012) väidab, et teismelisel endal on niigi vaimselt raske oma probleemidega ja maailmas olemisega silmitsi seista ning kui tema ellu tuleb veel keegi, kelle eest peab ta vastutama ja võtma vastu vanemaks olemise väljakutse, siis vaimselt on teismelisele see raske ülesanne.

LePlatte (2012) leiab, et teismeliste vaimse tervise eest hoolitsemine, eriti neile, kes on lapsevanemad, peaks olema hästi kättesaadav, sisaldama laialdasi teenuseid nii üldise

emotsionaalse hakkamasaamise kui ka perekonna teemadel. LePlatte (2012) uurimusest toodi välja asjaolu, et teismelised ei otsi abi emotsionaalsete teemade puhul seetõttu, et neil puudub usaldus teenuste osutajate suhtes, st ei taheta rääkida muresid kellelegi võõrale ning seeläbi on neil hirm, kas südamepuistamisega kaasnevad mingisugused tagajärjed, karistused. Teiselt poolt toovad teismelistega töötanud praktikud välja tõsiasja, et teismeliste teemadega tegelemisel puuduvad tihti ka neil oskused.

1.2 Teismelised lapsevanemad

The United Nations Children's Fund (UNICEF) definitsiooni järgi on teismelise rasedus seotud teismelise tüdrukuga, kes rasestub vanuses 13-19 eluaastat. (Unicef, 2008)

Eesti Meditsiiniline sünniregister (2010) käsitleb aga noori sünnitajaid vanuses 14-19 eluaastat.

Simigi (2012) väidab, et teismelised lapsevanemad on sotsiaalne probleem nii majanduslikus kui ka sotsiaalses mõttes. Seda sellepärast, et sellega kaasneb mitmesuguseid mõjusid nii teismelisele endale kui ka lapsele, mis tulenevad liiga varasest emastaatusest. Liiga varase emastaatuse alla võib liigitada Simigi (2012) järgi näiteks psühholoogilist ebaküpsust, ebapiisavaid oskuseid stabiilse sissetuleku omamiseks, oma lapse õpetamiseks, kasvatamiseks ebapiisavaid teadmisi, meditsiiniliste raskuste esilekerkimisi raseduse või sünnituse ajal, mis omakorda mõjutavad lapse heaolu ja tervist. Lapse õpetamiseks, kasvatamiseks võivad teadmised puududa ka täiskasvanu eas lapse saanud isikutel, kuid teismeeas on teadmiste puudumise risk suurem.

Kõige kõrgem teismeliste vanemate arv industrialiseeritud maailmas on USA- s. Peab siiski nentima fakti, et igal aastal nende arv väheneb, jõudes 2010ndal aastal kõige madalamale 34,3 sünni 1000nde teismelise sünni kohta. (Unicef, 2008)

1.3 Teismelisena lapsevanemaks saamise põhjused

Teismelisena lapsi saanud iseloomustab tavalisest madalam õppeedukus ja mitmed keskkondlikud iseärasused, nagu näiteks vanemate varajane seksuaalsuhete algus. Futris (2012) ja Bunting (2004), kes toovad välja „Oregon Youth Study“ uurimuse, on põhjustena välja toonud asjaolud, et suurema tõenäosusega saavad teismeeas lapsevanemaks need noorukid, kellel on koolis madal õppeedukus, madal püüdlustahe elus millegi

saavutamiseks ja madal sissetulek. Seega, hariduse tähtsaks pidamine ja koolis hakkama saamine loob eelduse selleks, et tulevikus leiab nooruk omale meelepärase ja tasuva töö ning pere loomine lükatakse aega, kus iseseisvalt hakkamasaamine on parem ja ollakse ka ise igas mõttes rohkem edasi arenetud.

Bunting (2004) ja Simigi (2012) väidavad, et teismeeas vanemaks saamist võib mõjutada ka keskkond, mida nähakse ühe olulise tegurina varajasel rasestumisel. Bunting (2004) toob välja Pittsburgh Youth Study tulemustena selle, et teismelisena isaks saanud elasid valdavalt „halvas“ kogukonnas ning nende seas oli koolist väljalangenuid. Eelnimetatud tegurid võivad olla eeltingimuseks, miks hakatakse nii noorelt intiimsuhteid looma. Ka Simigi (2012) uurimuses tuleb välja seos kogukonna ja teismelisena lapsevanemaks saamise vahel. Selgub, et kõrge töötusemääraga kogukondades on täheldatud rohkem teismeliste rasestumisi. Nii et, keskkond, kus teismeline üles kasvab võib mõjutada oluliselt seda, milliseks kujuneb tema edasine elu ning milliste käitumismustrite järgi antud keskkonnas tegutsetakse.

Lisaks eelnevatele teismeeas lapsevanemaks saamise põhjustele on ka perekond see, mis võib teismeeas vanemaks saamist tugevalt mõjutada. Bunting (2004), Simigi (2012) ja Minnick ja Shandler (2011) uurimustest selgus, et kui teismelise ema on saanud ise teismeeas lapse, on ka järeltulijal suur tõenäosus saada varases eas lapsevanemaks. National Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy (2002) hinnangul on teismelise ema lapsel 22% suurem tõenäosus teismelisena emaks saada kui nende eakaaslastel, kelle ema pole teismelisena emaks saanud.

Bunting (2004) toob välja fakti, et uurimuse tarbeks intervjueeritud noormeestest olid 1/5 nende naiste lapsed, kes teismelisena emaks olid saanud. Lähtudes eelnevate uurijate uurimistulemustest, tuleb välja, et teismeliste vanemate seksuaalkäitumine võib mõjutada nende laste seksuaalkäitumist, mis tähendab, et on tõenäoline, et teismeline järgib vanemate rada ning saab samuti teismeliseeas lapsevanemaks.

1.4 Varase isakssaamise mõjutegurid

Uurimustes on leitud seos vaesuse ja põlvkonnasisese trendi vahel. Buntingu (2004) uurimustulemustest lähtudes tähendab eelnimetatud seos seda, et need teismelised, kes on varases eas vanemaks saanud, on suure tõenäosusega vaesest perest, neil on madalad õppetulemused ning nad elavad madala sotsiaalstaatusoga kogukondades. Kuna teismeeas vanemaks saanud noormehe vanematel on majanduslikud raskused, siis pole neil võimalik

oma teismelisest lapsevanemat ka rahaliselt toetada. Sellest võib järeldada, et vaesest kogukonnast pärit noormeestel on raske end kõrgemale majanduslikule tasemel viia, arvestades ka asjaolu, et noormeestel puudub vajalik haridus ja sotsiaalsed oskused hakkamasaamiseks.

Teismeeas isaks saanud ei jätkata tihti kooselu oma lapse emaga, mistõttu katkeb ka suhe enda lapsega. Siiski, on juhtumeid, kus teismelise isa vanemad on võtnud vastutuse ja toetanud lapselast hoolimata sellest, et nende poeg lapse eest vastutust ei võta. Bunting (2004) toob välja Furstenburg & Harris's (1993) uurimuse, kust selgub, et ainult 9% ligi 300-st lapsest on elanud oma isaga koos ning et isegi kui teismeline isa oma lapsega kontakti ei oma, teevad seda siiski tema vanavanemad. Lapselast aidatakse materiaalselt ja moraalselt. Lisaks eeldavad lapse vanavanemad lapse isalt e oma pojalt, et viimane oma järeltulija eest hoolitseks, temaga mängiks ning rahaliselt toetaks, kuid on selgunud, et lapse isal pole lapse toetamisel motivatsioon piisavalt kõrge. Noor isa tajub pigem survet nii lapse ema kui ka lähisugulaste poolt ja seepärast näib tihti lihtsam tee põgenemine, kui kõige eest vastutamine.

Kuna teismeeas vanemaks saanud noormehed tunnetavad lapse eest hoolitsemisel liiga palju kohustusi ja suurt vastustust, mida kardetakse võtta, siis parimaks lahenduseks peetaksegi lapsest eemaldumist ja isakohustustest loobumist.

1.5 Teismelisena lapsevanemaks olemise mõjud

Belsky (1984) järgi võib teismeliste lastekasvatust jagada kolmeks karakteristikuks ning leiab, et vanema psühholoogilised ressursid on kõige tähtsamad lapse- ja vanemavahelistes suhetes.

Lapsekasvatuse kolm tegurit:

- 1) Lastekasvatamist võib mõjutada isiksuseomadused ja psühholoogiline heaolu, mis omakorda on pärinevad lapsevanemate endi lapsepõlveloost.
- 2) Lapse kasvatamisel mängivad olulist rolli ka lapse karakteristikud (sugu, lapse temperament).
- 3) Kolmas tegur hõlmab sotsiaalset konteksti, kus toimub lapse ja vanema varjatud suhe. Ebapiisav vanemate moraalne toetus ja stress võivad kahjustada lapse kasvatamist (sotsiaalsed võrgustikud ja suhted, tööhõive, vabaabieliu jne).

Teismelisena vanemaks olemise mõjud ulatuvad mitmele tasandile. Simigi (2012) ja Lachance (2012) väidavad, et teismelisena vanemaks saamine on sotsiaalne probleem, millel on mitmetasandilised tagajärjed. Lachance (2012) toob teismeliste raseduse tagajärgedest välja suured kulutused sotsiaalsektoris, kus maksumaksjate raha kulub igal aastal teismeliste emade tervise- ja majandusliku olukorra parandamise tarbeks. Teiseks, on tagajärjed nii sotsiaalsel, majanduslikul ja hariduslikul tasandil. Tervise seisukohast on teismelise sünnitus tulemused halvemad kui 20aastaste seas. Näiteks esineb teismeliste emade seas rohkem enneaegseid sünnitusi, alakaalulisi lapsi ja vastsündinute suremust.

Haridusliku tasandi tagajärjed on seotud eelkõige koolilõpetamisega. Nii Lachance (2012), Simigi (2012) kui ka Beers&Hollo (2009) väidavad, et teismeeas lapsevanemaks saanud isikutel jääb tihti koolitee pooleli. Lachance (2012) toob lisaks eelnevale välja asjaolu, et vähem kui pooled teismelistest emadest on keskharidusega ning 3/4 teismelistest emadest on põhiharidusega. Seega, tihti jääb pooleli haridustee, millel edaspidises elus hakkama saamisel on oluline roll.

Ühe sotsiaalse tagajärjena toovad Lachance (2012) ja Beers&Hollo (2009) välja mõju oma lähivõrgustikule, st. toetumise oma perele või lähedastele, kelle abist suurel määral lapse kasvamise algusaastatel sõltutakse. Loomulikult toetuvad ka täiskasvanud lapsevanemad oma perele, kuid sel puhul on suurem tõenäosus, et majanduslikult saadakse iseseisvalt hakkama.

Simigi (2012) järgi on teismelistele isadele lapsevanemaks olemisel peamiseks probleemiks väike sissetulek. Simigi (2012) uurimusest selgus, et need noormehed, kes on teismeeas isaks saanud, teenivad 25% vähem kui need, kes saavad lapsevanemaks hilisemas eas. Samas teismeliste emade ühe tagajärjena toob Simigi (2012) välja vallalise staatusesse jäämise kaks korda kauemaks ajaks kui nendel, kes saavad lapse 20ndates eluaastates. See tähendab, et täispere moodustumine toimub teismelisena emaks saanutel hilisemas eas, kui neil, kes saavad 20ndates eluaastates lapse.

Kan (2012), Lachance (2012) ja Beers&Hollo (2009) toovad uurimustest välja, et need, kes teismeeas emaks on saanud, jäävad suurema tõenäosusega 20ndate algusest teist korda rasedaks kui need, kes teismelisena emaks saanud pole. Lachance (2012) ja Kan (2012) väidavad, et eelkõige mõjutavad need tagajärjed last, mille mõju tunneb värske ilmakodanik juba esimesest päevast peale, olles siis liige peres, kus on madal sotsiaalmajanduslik vms oluline tegur. Simigi (2012) toob välja asjaolu, et tihti on

teismelisena vanemaks saanute lastel diagnoositud mitmeid käitumishäireid, näiteks düsleksia või hüperaktiivsus.

Beers&Hollo (2009) väidavad, et tihti on ka teismelistel vanematel depressioon, mida seostatakse sellega, et noorel emal ja isal on enda eest hoolitsemisega palju tegemist, vähe jääb aega lapse jaoks. Veel on selgunud, et emad, kel on depressioon, neil on väike enesekindlus vanemaksõlemisega hakkama saamiseks ning neil on keeruline oma lapse olemasoluga leppida ja olla tema suhtes empaatiline.

Eelnevalt välja toodud tagajärjed on seotud tihedalt teismelise ebaküpsusega üldiselt ning lapse saamine toimub ootamatult vara ka teismelist vanemat ümbritsevate süsteemide jaoks, mistõttu tagajärjed teismeeas vanemaks saamisel on isegi paratamatud.

1.6 Teismeliste isade suhtumine ja hoiakud rasedusega seonduvatesse asjaoludesse

Teismelised noormeeste suhtumine rasedusse ja selle katkestamisesse varieerub mitmete erinevate asjaolude tõttu. Suhtumise määravateks teguriteks võivad olla religioossus, sotsiaalmajanduslik olukord ja mehelikkuse enesehinnang. Lohan, Cruise, jt. (2010) toovad oma uurimuses esile The National Survey of Adolescent Men (NSAM) longituud uuringu, millest on tulnud välja, et kolm neljandikku uuringus osalenud USA teismeliste noormeeste jaoks on kaaslase rasedus nii varases eas soovimatu. Need noormehed, kes on usklikud ja kõrge moraaliga, ei poolda abordi tegemist, samal ajal kui ilma usulise kuuluvuseta noormehed suhtuvad sellesse vabamalt ning pooldavamalt. Seoses sotsiaalmajandusliku olukorraga on tulnud välja, et need teismelised noormehed, kes on pärit vaesest perest, suhtuvad teismelise rasedusse positiivsemalt kui need, kes on jõukamast perest pärit. Sealjuures nende teismeliste noormeeste vanemad, kellel on madal sotsiaalmajanduslik olukord, suhtuvad aborti negatiivselt. Mehelikkuse enesehinnang ja suhtumine partneri rasedusse on samuti omavahel seotud. See tähendab, et mõnede teismeliste noormeeste arvates on tüdruku rasestamine üks võimalik viis väljendamaks või kinnitamaks oma mehelikku identiteeti.

Niisiis, teismeliste noormeeste suhtumine aborti on tihedalt seotud meheks olemisega, nende identiteediga, religioossusega ja sellega, milline on nende sotsiaalmajanduslik taust kodus.

1.7 Teismeliste isade mõju lapsele

Teismeliste isade mõju laste elule on suur ning sellega seotud faktorid jagavad Mollborn ja Lovegrove (2010) kolmeks: laste majandamiskontekst, ema- isa suhe ja isa- lapse suhe. Uurides lapse majandamiskonteksti (kaasaarvatud sotsiaalmajanduslikud ja teised faktorid), jõuti järeldusele, et isade karm käitumine lapsega on seotud halva majandusliku olukorraga ja sellest tuleneva stressiga. Seega, mida madalam on isade majanduslik olukord, seda närvilisemad ja kannatamatud nad on nii lapse kui ka pere suhtes. Uurimusest selgus ka, et teismeliste isade panus ja toetus lapsele on palju väiksem kui täiskasvanueas isakssaanutel. Lisaks tuli välja, et teismeliste isade lapse majanduslik toetamine on raskendatud ning see on omakorda seotud nende madala haridustasemega. See tähendab, et üldjuhul on teismelistel isadel madala haridustaseme tõttu raske leida tasuvat tööd ning lapse toetamiseks ei pruugi piisavalt raha jätkuda.

Teine teismeliste isade mõjufaktor lastele on seotud isa suhtega oma vanematega. Uurimustest on selgunud, et mida lähedasem suhe on isal oma emaga, seda emotsionaalselt lähedasem on isa oma lapsega. Mollborn ja Lovegrove (2010) uurimusest tuli välja, et teismelised isad toetavad emotsionaalselt lapse ema vähem kui täiskasvanud isad.

Kolmas faktor, mis laste elule mõjub, on isa- ja lapse suhe. Väga olulised aspektid isa- lapse suhtes on distsipliin, vanemlik kaasatus, suhtumine vanemaks olemisse ja emotsionaalne lähedus oma lapsega. Uurimusest tuli välja, et isa suhtlemine oma lapsega on parandanud lapse suhtlemisuskust, mis omakorda on vähendanud lapse käitumisprobleeme. Mollborn ja Lovegrove (2010) uurimuses väidetakse, et teismelise isa ja lapse suhte kvaliteet on madalam kui täiskasvanud isa ja lapse suhe. Sellest tuleneb asjaolu, et teismeline isa pole üldiselt vaimselt valmis isaks olema ja lapse eest vastutama, sest tal endal on alles iseenda mõistmisega raskusi.

1.8 Ülevaade teismelisi vanemaid toetavatest programmidest USA-s

USA-s on teismeliste vanematele loodud erinevaid toetavaid programme, mis nende hakkamasaamist vanematena ja üldist toimetulekut toetavad. Üheks programmiks on näiteks koolipõhine programm, mis toimib koolis, mille raames teismelist vanemat aitavad koolipsühholoogid. Koolis on teismeliste vanematele lihtsam läheneda tuttava keskkonna

kaudu ning üleüldist kontakti on kergem leida kui väljaspool kooli olevate teismeliste vanematega. Kahjuks jäävad need teismelised, kes on koolist välja langenud taolisest toetusest ilma. (Beers&Hollo, 2009)

USA-s on levinud ka kodupõhised programmid, kus rakendatakse mentorluse põhimõtteid. Kodupõhise toetuse puhul saab ka toetada teismeliste enda vanemaid, juhul kui nad kõik koos elavad. Ka teismelise enda vanemate toetamine ja nõustamine on oluline- nad on kõige lähedasemad isikud teismelisele, kes viimaseid aidata saavad. Kodupõhine programm eeldab tihedat kontakti kliendiga ja intensiivset sekkumist. (Beers&Hollo, 2009)

Laiaulatuslikud kogukonnapõhised programmid toetuvad juhtumikorraldusele ja grupiviisilisele lapsevanemaks olemisele, lastekasvatusele. See tähendab, et luuakse grupp, kus teismelised emad üksteise lugusid räägivad ning arutavad. Läbi grupiarutelu toimub arenemine ning püütakse lahendada argielus ette tulnud muresid näiteks seoses suhetega. Gruppi juhitakse vastava grupijuhtimise koolituse läbinud või spetsiaalselt antud teemale keskendunud spetsialisti poolt. (Beers&Hollo, 2009)

Meditsiinilised (setting based) programmid. USA-s asuvad üle riigi teismeliste mõeldud kliinikud, kus töötavad mitmesugused spetsialistid pediaatritest nõustajateni. Antud kliinikute eesmärk on see, et teismelised emad enda ja oma lapse tervise eest regulaarselt ja korralikult saaksid hoolitseda. (Beers&Hollo, 2009)

Seega, USA-s on teismeliste vanematele juba mitmeid tänuväärseid programme loodud, mis nende heaolu toetavad. Eestis on loodud organisatsioon Caritas, kus lastele pakutakse lastehoiuteenust ning üheks programmiks on seal „Noore ema kool“, mis iganädalaselt korraldab grupikohtumisi, kus jagatakse kogemusi, arutatakse noore pere muresid, arendatakse söögitegemisoskust jne. Kuigi Caritas tegutseb ainult kahes Eesti linnas (Tallinnas ja Pärnus), on positiivne siiski see, et ka Eestis on noortele teismeliste vanematele loodud koht, kust abi saada, kui enda nõust ja jõust puudu jääb. (Caritas kodulehekül, 2014)

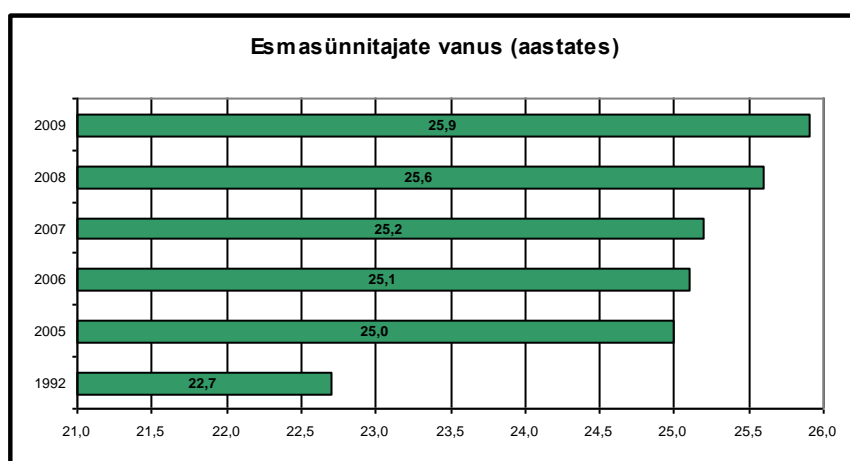
1.9 Käesoleva uurimuse kontekst

1.9.1 Sünnid ja abordid Eestis

Eesti Meditsiinilise sünniregistri 1992-2009 ja Eesti Abordiregistri 1996-2009 andmetel lisan tabelid, mis kirjeldavad Eesti teismeliste sünnitajate arvu, sünde ja aborte 1000 naise kohta, sündide ja abortide arvu, vastsündinute isade vanust (aastates), esmasünnitajate keskmise vanuse (aastates).

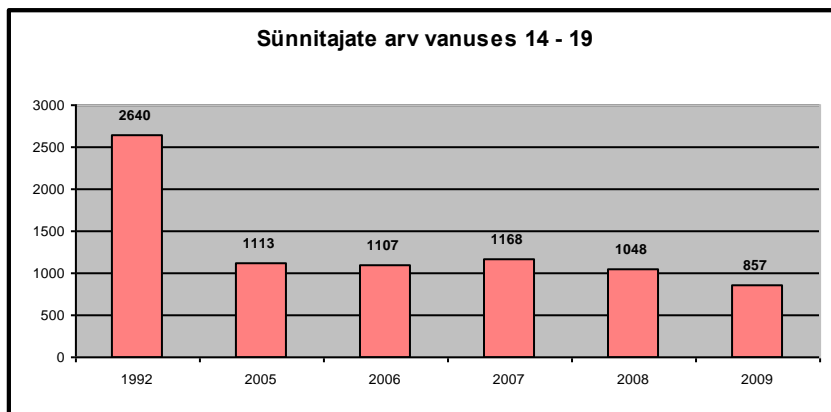
Joonisel 1 on kujutatud 14-19-aastaste sünnitajate arvu muutumist aastate lõikes. Selgub, et 1992. aastaga võrreldes on 2000ndatel aastatel sündide arv kahanenud kaks ja pool korda .

Aastatel 2005-2009 on teismeliste sünnitajate arv püsinud 1000 ringis, kusjuures võrreldes 2005. aastaga on täheldatav teismeliste sünnitajate arvu kahanemine 2009.aastaks. Võrreldes esmassünnitaja vanusega (joonis 2) ilmneb, et 1992.aastal sünnitasid oma esimese lapse oluliselt nooremad naised (keskmine esmassünnitaja vanus 22,7 eluaastat) ning 2000ndaid aastaid iseloomustab selge esmasünni edasilükkamise tendents. Näiteks 2009. aastal oli esmassünnitaja vanus keskmiselt 25,9 eluaastat.

Joonis 1. Esmasünnitajate keskmine vanus (aastates).

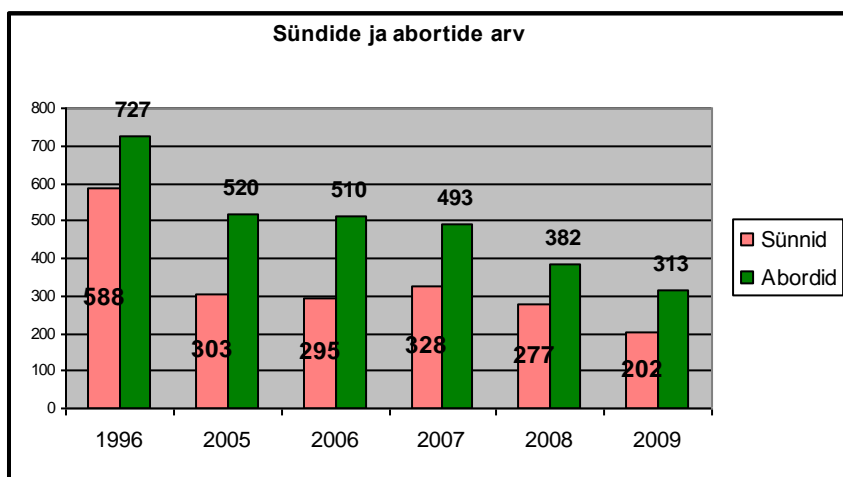
Allikas: Meditsiiniline sünniregister. (Tervise Arengu Instituut. Eesti Meditsiiniline sünniregister 1992-2009)

Joonis 2. 14-19 aastaste sünnitajate arv, 1992-2009.

Allikas: Eesti Meditsiiniline sünniregister. (Tervise Arengu Instituut. Eesti Meditsiiniline sünniregister 1992-2009)

Joonisel 3 on kujutatud sündide ja abortide arvu muutumist aastate lõikes Eestis. Selgub, et nii sündide kui ka abortide arv vanuses 14- 17 eluaastat on langenud. Võrreldes 1996. aastaga on abortide arv pea kaks korda kahanenud. See tendents võib olla seotud sellega, et kontratseptiivide kättesaadavus on aastatega järjest parem, mistõttu juhuslikke rasestumisi on vähem. Lisaks võib mõju abortide langusele avaldada ka seksuaalhariduse kvaliteedi kasv. Jooniselt võib näha, et abortide arv on pea kaks korda suurem sündide arvust. Noorte tervisele võib see sisuliselt tähendada seda, et järgneva rasestumise või ka rasedusega on oht, et tekivad komplikatsioonid ja edasine lapsesaamine võib muutuda võimatuks. 1996ndal aastal moodustasid abordid sündidest 123 %. Eriti kriitilised aastad oli 2005 ja 2006, kui abordid moodustasid sündidest vastavalt 171 % ja 172%. Aastaks 2009 oli protsent langenud 155% peale.

Joonis 3. Sündide ja abortide arv vanuses 14-17 eluaastat.

Allikas: Meditsiiniline abordinegister. (Tervise Arengu Instituut. Eesti Meditsiiniline abordinegister 1992-2009)

1.9.2 Uurimuse seadusandlik taust

Lähtudes Sotsiaalhoolekande seadusest (1995) on teismelisel vanemal, kes elab omaette leibkonnas, õigus taotleda toimetulekutoetust. Seega on teismeliste vanemate toetamine Eesti Vabariigis sel viisil tagatud. Toimetulekutoetuse suurus ei kata siiski ära neid kulusid, mis noortel lastevanematel lapse peale kulub. Toetudes enda bakalaureusetööst (Karolin Tohv „Teismelisena emaks? Teismelisena emakssaanute käsitletud“, 2012) välja tulnud tõsiasi, on ühiskonnapoolsed rahalised ressursid nende toetamiseks on minimaalsed. On loodud erinevaid tugigruppe, sh ka organisatsioon Caritas, mis teismelisi emasid toetab, kuid intervjuudest selgus, et tihti jäävad need abivajajatele kättesaamatuks või info puudumisel teadmatuks.

Perekonnaseadusest (2009) tulenevalt on alaealisel õigus oma vanematelt ülalpidamist saada. Seega, on vanematel kohustus oma alaealist last aidata ka teismelisena vanemaks saamise ajal. Paragrahv § 113 alusel toimib vastastikune toetamiskohustus. See tähendab, et vanem ja laps on kohustatud teineteist toetama ja teineteisest lugu pidama ning arvestama teineteise huve ja õigusi. Samas on ka § 114 järgi alaealisel teatud kohustused vanemate eest. Nimelt, kuni laps elab koos oma vanematega ja need teda kasvatavad või ülal peavad, on ta kohustatud oma võimetele ja võimalustele vastaval viisil vanemaid koduses majapidamises abistama. Seega, nii teismeline kui ka tema vanem peavad üksteist koduses majapidamises aitama ning vanemad peavad nii moraalselt kui ka materiaalselt olema toeks kui teismeline

saab

varases

eas

vanemaks.

1.9.3 Probleemi püstitus

Eesti Statistikaameti andmetel (Statistikaameti andmebaas, 2014) oli alla 20aastaste esmasünnitajate arv 2005.aastal 1116, kusjuures isade vanus kõikus enamasti 20- 24 eluaasta vahel. Kolme aasta pärast 2008ndal aastal oli alla 20aastaste esmassünnitajate arv pisut kahanenud (1045) ja kaheksa aastat jätkus (2010.aastal 651 ja 2012.aastal 494). Kui arvestada Eesti väikest rahvaarvu, on neid piisavalt palju, mistõttu leiab, et nende varase pereloomingimusi ja igapäevaelu korraldust on oluline uurida, selleks et nende olukorda antud paremini mõista. (Statistikaameti andmebaas, 2014)

Teismelisena vanemaks saamine toob teismelise ellu hulgaliselt muutusi. Nii ühiskond, perekond kui ka sõprade suhtumine vanemakssaamisesse võib olla erinev, kuid üldjoontes peetakse varakult lapsevanemaks saamist enneaegseks ja probleemseks. Näiteks seostatakse teismelisi vanemaid üldise toimetulematusega, sh. oma lapsest mittehoolimisega ning kellegi teise lähedase isiku hoolde jätmisega. Minu bakalaureuseuurimusest (2012) selgus, minu poolt uuritud emakssaanud olid silmitsi kitsikuse, sõprus- ja lähikonna toetuse kahanemise või kadumisega. Kindlasti on ka teismelisi vanemaid, kes tulevad oma uute kohustustega väga hästi toime, mistõttu üldine negatiivse suunaga hoiak nende suhtes on ebaõiglane.

Käesoleva uurimustöö eesmärk on teada saada, kuidas teismelisena lapsevanemaks saanud varase pereloomingimusi, igapäevaelu korraldust ja vanemaksolekut käsitlevad.

Teismelisi lapsevanemaid ja nende käsitusi vanemaks olemisest pole palju uuritud, kusjuures rohkem tähelepanu on saanud teismeliste emade probleemid ja olukorrad ning isad on paraku jäänud vajaliku uurimusliku tähelepanuta. Seega leiab, teismeliste vanemate vaadete ja käsitusi lisamine antud teemale informeeriv ja tooks teismeliste vanemate seisukohtade ja otsuste suhtes mõistmist. Nagu väidavad ka Mahan ja Browning (2003) oma artiklis, siis teismeliste emade teemat vaadeldakse kui eraldi probleemi ühiskonnas, kuigi sinna peaks kaasama ka isade vaatenurga ja käsitusi.

Ka on teismelised vanemad lisaks ebaküpsusele täiskasvanute vanematega võrreldes kehvemas seisus selles mõttes, et noortel vanematel võib katkeda haridustee, st neil puudub kesk- või kutseharidus, mille abil endale ühiskonnas tegutsemiseks toimetulek kindlustada.

Lähtudes Haldre (2009 et al.) uurimusest ja minu bakalaureuseuurimusest, tunnevad teismelised vanemad (emad) ühiskonnapoolset survet ja negatiivset suhtumist liiga varase vanemastaatuse omandamise tõttu. Nii siis, teismelised vanemad on ühiskonnas täiskasvanute lapsevanematega võrreldes kehvemates tingimustes.

Uurimistöö keskmes on teismeliste lapsevanemate heaolu käsitlused vanemaks saamisest, suhetest, toimetulekust suhetes neid ümbritsevate süsteemidega, millest täpsemalt keskendun suhetele lähikeskkonnas ning suhetele hariduse ja tööturuga kui olulistele pere toimetulekut mõjutavatele teguritele. Püstitan järgmised uurimisküsimused:

- Kuidas käsitlevad teismelised vanemad lapsevanemaks saamist?
- Kuidas käsitlevad teismelised vanemad omavahelisi suhted ja suhteid lapsega?
- Kuidas käsitlevad teismelised vanemad igapäevast elukorraldust ja probleeme seoses perekonna toimimisega?
- Millisena näevad teismelisena vanemaks saanud oma lähikeskkonna toetust?
- Millisena näevad teismeeas vanemaks saanud sotsiaal- ja perepoliitika toetust?
- Kuidas nende arvates peaks toetama teismeeas vanemakssaanud peresid?
- Mida soovivad teistele teismeliste seoses varase vanemastaatuse omamisega?

2. Metoodika

2.1 Uurimuse metodoloogia

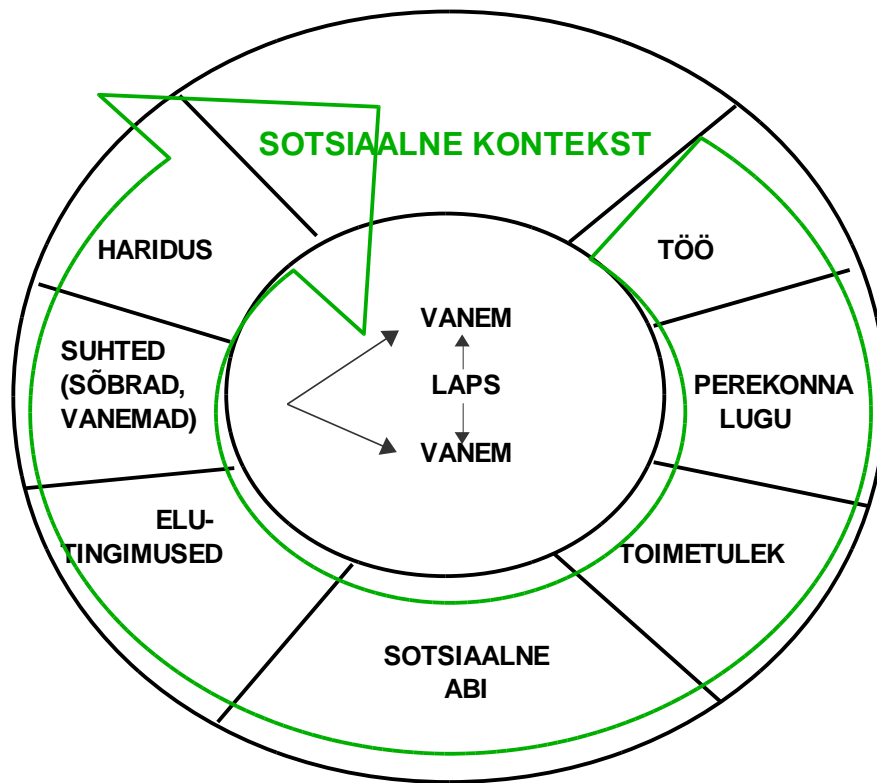
Käesolevas uurimistöös kasutan kvalitatiivset uurimisviisi. Kvalitatiivse uuringu puhul uuritakse inimesi või süsteeme nendega suheldes või neid regulaarselt jälgides. Andmed uurimistöö tarbeks saadakse intervjuu ja vaatluse kaudu ning keskendutakse eelkõige nendele tähendustele ja tõlgendustele, mida uuringus osalejad väljendavad (Laherand, 2008:15 kaudu Centre for Research on Education, Diversity & Excellence: Glossary). Kuna uurin erinevatel teemadel inimeste käsitlusi ja tundeid, siis annab kvalitatiivne uurimisviis võimaluse nende hoiakuid, väärtusi, kogemusi ja käsitlusi süvitsi välja tuua.

2.2 Uurimuse teoreetiline lähtekoht

Uurimuse keskmeks teoreetiliseks lähtekohaks on Belsky (1984) heaolu teooria, mida on kohandanud Lee & Guterman (2010). Belsky (1984) teooria lähtub omakorda Bronfenbrenneri (1979) sotsio- ökoloogilisest süsteemiteooriast. Kohandan nimetatud autorite teoreetilisi põhimõtteid oma uurimustöö vajadustele. See tähendab, et uurimistöö heaolumudeli keskmeks on teismeeas loodud perekond- teismelised isa ja ema ning nende laps (joonis 1)

Bronfenbrenner (1979) toob välja mikro-, meso-, ekso-, ja makrosüsteemi. Mikrosüsteem kujutab endas süsteemisisesid suhteid ning sinna kuulub perekond. Mikrosüsteemis peab teismeeas loodud perekonnal tekkima elus toimetulekuks vajalik turvatunne ja kindlus. Mesosüsteem tähendab teismeeas loodud perekonna ja keskkonna laienenud omavahelisi seoseid- perekonna seos sõprusringiga, kooliga.

Eksosüsteemi moodustavad teismeeas loodud perekonda ümbritsevad tasandid, millesse perekond ise ei kuulu, aga mis siiski kaudselt tema heaolu mõjutavad. Nendeks võivad olla näiteks tööturg, haridus, sotsiaalne abi jms. Kõige kaugemal perekonnast asub makrosüsteem, mis hõlmab endas ühiskonna suhtumist ja hoiakuid, poliitikaid ja meetmete süsteeme, antud töö raamistikus siis teismeliste vanematega seotult, näiteks erinevaid sotsiaalpoliitikaid toetamas teismeliste perekonda.

Joonis1: Perekonna heaolu struktuurne mudel (autori poolt kohandatud Lee & Guterman (2010) ning Belsky (1984) järgi)

Joonisel 1 on välja toodud teismeeas loodud perekonna heaolu struktuurne mudel, mille keskmeks on perekond. Lee & Guterman (2010) uurmisistöös on välja toodud Belsky (1984) perekonna heaolu ja tervise omavaheline seos. See tähendab, etperekonna heaolu ja tervis on tihedalt seotud sellega, kuidas ema ja isa suudavad kindlustada enda ja lapse eluks vajalikud aspektid- vaimse tasakaalu ja heaolu, füüsilise heaolu (tervislik olukord jms), materiaalse heaolu ning sotsiaalse heaolu (suhted lähedastega), viib intellektuaalse arenguni. Lee & Guterman (2010) Belskyle (1984) tuginedes peab oluliseks nii vanemate omavahelisi suhteid kui ka lapse ja vanemate vahelist suhet. Interaktsioonis on vanem-vanem ja vanem-laps suhe.

Sotsiaalse konteksti moodustavad perekonna lugu (perekonnaks kasvamine jms), haridus, töö, toimetulek (nii majanduslik kui ka emotsionaalne), suhted (sõbrad, vanemad, suhtumine neisse), elutingimused, sotsiaalne abi (toetused).

Uurimuse teoreetilisest raamistikust lähtuvalt uurin teismeeas loodud perekonna heaolu käsitlusi. Esmalt analüüsin perekonna formeerumise ja pereloomu otsuse käsitlusi, seejärel sotsiaalse küpsuse kirjeldusi, toetuse ja abi olemasolu perekonna mesosüsteemis, vanemaks saamist ja vanemaks kasvamist mikrosüsteemi neljas toimetuleku aspektis (materiaalne, füüsiline, vaimne ja sotsiaalne). Eksosüsteemi tasandil uurin suhet haridusse ja tööturgu ning lõpuks makrotasandil ühiskonnapoolsete hoiakute peegeldusi (ühiskonna poolt kogetud suhtumised, hoiakud). Lõpuks analüüsin oma uurimuses osalejate soovitusi teistele teismelistele vanematele.

2.3 Meetodi valik

Andmekogumismeetodina kasutasin poolstruktureeritud intervjuud, sest mind huvitab, kuidas teismelisena vanemaksaanud oma elust räägivad. Kuna poolstruktureeritud intervjuud on paindlikud, siis seeläbi tulevad küsitletavate kogemused selgemini välja. Andmete paremaks analüüsimiseks kirjutasin intervjuud diktofonilt maha ja helilindid transkribeerisin ise vältimaks ümberkirjutus- ja analüüsivigasid.

Järgnevalt toon välja teemad teooriaga seostatult, mida intervjuus kajastan:

- a) Perekonna formeerumine
- b) Suhted
- c) Vanemaks kasvamine
- d) Laps
- e) Toimetulek
- f) Haridus
- g) Soovitused teistele teismeeas perekonna moodustanud noortele

2.4 Uurimuses osalejad

Uurimuses osalesid kuni 19- aastased noored, kes on enne 19ndat eluaastat saanud lapse ja moodustanud perekonna. Intervjuuliigiks oli paarisintervjuu, kus intervjuueerisin korraka nii noort ema kui ka isa. Intervjuueeritud olid 18- 19 eluaastates ja kokku intervjuueerisin viis paari.

Intervjuueeritavad paarid leidsin enamuses tutvuse kaudu ning mõned paarid juhuslikult läbi sotsiaalmeedia Facebook. Teades, kui haavatavad ja tundlikud teismelised on, tahtsin, et mu tuttav esmalt potentsiaalselt intervjuueeritavalt paarilt küsiks, kas nad on nõus mind antud

töoga aitama. Palusin tuttavatel selgitada, et intervjuu on konfidentsiaalne ja ei nõua palju aega. Soovisin tuttava kaudu esmast nõusolekut küsida seetõttu, et minule kui võõrale inimesele oleks teatud paaril lihtsam eitavalt vastata kui inimesele, keda nad juba teavad ja usaldavad. Saanud teada, et paarid on intervjuuga nõus, leppisime kokku aja ja kohe, kus intervjuud läbi viia. Mõnel juhul kutsusin paarid enda koju, mõnel juhul käisin nende kodus. See sõltus sellest, kuidas paaridele mugavam ja sobivam tundus. Need paarid, kelle leidsin internetist juhuslikult, nendega võtsin suhtlusportaalil Facebook lihtsalt kontakti, selgitasin oma töö eesmärki ja küsisin, kas nad on intervjuuga nõus. Oli ka mitu paari, kellega oli juba intervjuu aeg kokku lepitud, kuid nad vedasid mind alt ja intervjuule ei ilmunudki. Nendega kontakti uuesti mul saada ei õnnestunud. See tähendas seda, et pidin leidma uurimustöö jaoks uued paarid. Need ma ka leidsin, kuid see võttis aega ning jäin veidi oma planeeritust töökirjutamise graafikust maha, sest uute paaride otsimisele ja intervjuueerimisele kulus jällegi omajagu aega. Uute paaride kontaktid sain samuti oma tuttavatelt, kes esmalt nende käest nõusolekut intervjuuks küsisid. Järgmisena leppisin internetikeskkonnas Facebook intervjuu aja ja koha kokku. Üldiselt võib öelda, et need viis paari, keda mul õnnestus intervjuueerida, olid kõik väga koostöö altid, uurimuses osalemisest huvitatud ja võtsid intervjuust aktiivselt osa. Esmalt oldi siiski veidi skeptilised intervjuu suhtes, sest ei osatud oodata, milliseid küsimusi neile esitatakse. Kuid arvan, et suutsin luua intervjuud tehes kõikide paaridega hea kontakti ja õhkkonna. Tuttavalt, kelle kaudu mõned paarid leidsin, sain ühe paari tagasisidet kuulda, mis oli igati positiivne, milles paar väljendas oma tänu tunnet, et ma neid intervjuueerisin, pannes neid tundma kuidagi erilisena ja tähtsana. Sellise tagasiside kuulmine tekitas minus hea tunde, sest ma olin juba saavutanud oma tööga seda, mida olin osaliselt tahtnud- neile läbi intervjuu näidata, et ka nemad on olulised ning pole ühiskonnas ükski.

2.5 Analüüsimeetod

Teismeeas vanemakssaanute käsitlusi analüüsisin pere kontekstis- nende hakkamasaamist pere kui ühtse üksusena. Analüüsimeetodina kasutasin suunatud temaatilist sisuanalüüsi. Esmalt lugesin transkriptsioone mitmeid kordi ning seejärel viisin temaatiliselt omavahel kokkusobivad teemad viisin ühise põhikategooria alla, milles omakorda lõin alakategooriad. Tekkis kuus põhikategooriat, mis omakorda jagunesid 2-5 alakategooriaks (vt analüüsi kava lk 21).

Intervjuude analüüsis toon tõendusmaterjalina ja oma tõlgenduste ilmestamiseks lõike intervjuudest. Tsitaadile lisan koodi (sugu ja paari nr, nt N1 tähistab paari nr 1 ema ja M2 – isa).

2.6 Uurimuse eetilised probleemid

Teismeeas noored on oma elufaasist tulenevalt haavatavad, kuna nad pole veel vaimselt ega sotsiaalselt üldjuhul küpsed peret looma. Lisaks on teismeliste vanemate suhtes ühiskonnas levinud kahtlustavaid negatiivse tooniga hoiakuid, mistõttu uurijana (ja ühiskonnaliikmena) leian, et seda gruppi intervjuerides tuleb küsimused väga hoolikalt ja ettevaatlikult sõnastada, et kuidagi neile emotsionaalselt liiga ei teeks. Ühe ohuna nägin seda, et toon uurimusse kaasa enda hoiakuid ja eelarvamusi. Samuti püüdsin analüüsi kirjutamisel hoida omi hoiakuid lahus sellest, kuidas tõlgendasin mulle räägitud informatsiooni.

Ilmselt võis tulemusi mõjutada viis, kuidas intervjuud läbi viisin. See tähendab, et intervjuerisin mõlemat vanemat korraga e. tegin paariintervjuu. Kuna paariintervjuul ei pruugi kumbki osapool end nii vabalt tunda, sest partner on kohal ja kuulab vastuseid, siis võidi end tagasi hoida, valiti rohkem sõnu ja seda, mida öelda ja kuidas öelda, eriti teemade puhul, mis puudutasid nendevahelisi suhteid ja toimetulekut vanemana.

Uurimuses osalenuid kaitsen anonüümsuse kaudu: intervjueritavate nimesid töös ei kajastata, isikuandmetest esitan vajadusel vaid selle, kas väite autor oli isa või ema. Intervjuu materjal on diktofonil, mille transkribeerisin ilma nimede ja muude delikaatsete isikuandmete üleskirjutamiseta. Intervjueritavate äratuntavust väldin ka sellega, et omistan igale intervjueritud perele teatud numbri (näiteks Pere 1), paari kooslust (nt mehe ja naise vanus, elukoht) avalikustamata.

3. Analüüsi kava

Analüüsis järgin intervjuude analüüsi käigus moodustunud kategooriaid järgmiselt:

I Põhikategooria: Perekonna formeerumine

Põhikategoorias on analüüsitud intervjueritavate asjaolusid, kuidas on läinud nii, et neist on saanud perekond, kuidas sündis otsus perekonnana kokku jääda, peamisi ettetulevaid muresid ja probleeme noores perekonnas ning kogetud ühiskonna suhtumist.

Alakategooria A: Perekonna loomine ja säilitamine

Alakategooria B: Murede ja probleemidega toimetulek noores perekonnas

Alakategooria C: Kogemused ühiskonna suhtumisest teismeeas loodud peredesse

II Põhikategooria: Teismeeas vanemaks saanute mured ühiskonnas ja riigipoolne abi

Selles põhikategoorias käsitletakse teismeeas vanemaks saanute muresid ühiskonnas ja riigipoolset abi. Veel toon välja faktid, millist abi on respondendid riigilt saanud ja millist abi nad rohkem oleksid riigilt vajanud.

Alakategooria A: Peamised teismeeas vanemaks saanute mured ühiskonnas

Alakategooria B: Riigipoolne abi

III Põhikategooria: Käsitlused suhetest

Kategooria käsitleb partnerite omavahelisi suhted, lisaks veel suhteid lapse-, vanemate-, ja sõpradega. Lisaks toon esile veel muutusi lähisuhetes.

Alakategooria A: Partnerite omavahelised suhted

Alakategooria B: Suhted lapsega

Alakategooria C: Suhted vanematega

Alakategooria D: Suhted sõpradega

IV Põhikategooria: Vanemaks kasvamine

Analüüsi neljas põhikategooria kirjeldab vanematena toimetulemist ja käsitlusi vanemlike oskuste kohta. Lisaks on välja toodud ka soovitusel teistele teismeliste.

Alakategooria A: Vanematena toimetulemine

Alakategooria B: Vanemlikud oskused

Alakategooria D: Soovitused teismelistele

V Põhikategooria: Perena toimetulek

Kategooria käsitleb pere üldist toimetulekut nii raseduse ajal kui ka peale lapse sünni. Veel analüüsitakse kategoorias lapse eest hoolitsemist e. kuidas on partnerid omavahel lapse hoidmise korraldanud, kuidas on paaridel kodutööd jagatud ning tööl käimist, kes perekonda materiaalselt üleval peab.

Alakategooria A: Majanduslik olukord peale lapse sünni.

Alakategooria B: Eluase

Alakategooria C: Lapse eest hoolitsemine

Alakategooria D: Kodutööde tegemine ja nende jagamine omavahel

Alakategooria E: Suhe tööturuga

VI Põhikategooria: Suhe haridusega

Kategoorias analüüsitakse paaride hariduslike tulevikuplaane ja võimalusi ning kui oluliseks nad haridust peavad enda elu edendamisel.

Alakategooria A: Hariduslikud plaanid

Alakategooria B: Hariduse väärtustamine

4. Analüüs

4.1 I Põhikategooria: Perekonna formeerumine

Alakategooria A: Perekonna loomine ja säilitamine

Enamus paaride jutust tuli välja, et perekonna loomine tundus neile iseenesest mõistetavana ja Üks paar tõi välja perekonna formeerumisel ühelt poolt asjaolu, et lihtsalt tutvuti üksteisega ja kuna jäädi rasedaks, siis tundus neile iseenesest mõistetav perekonnana kokku jääda ja et see oli asjade loomulik kulg. N5: */.../ Kui teada sain, et ootan last siis see kõik oli meie jaoks loomulik, et jätame alles ja oleme koos.*”. Seda paari intervjuerides olid vastajatena aktiivsed mõlemad ja vastamisel oldi enamjaolt ühisarvamusel.

Enamus paare väitsid, et partneritena oldi koos juba enne rasedust mõnda aega, mitte ei alustatud pelgalt raseduse pärast kooselu. Näiteks väitis üks intervjueritust (N2): *„Me olime enne rasedust üle aasta juba koos olnud ja no me oleks koos ka ilma raseduseta*”. Antud paari puhul tuleb ära märkida see, et intervjuu ajal oli neiu veel viimast kuud rase ning intervjuu konteksti oli seoses sellega vastavalt vajadusele muudetud.

Üks intervjueritud paar on teistest aga oma perekonna alguse loo suhtes veidi erinev. Nimelt, neiu oli enne praeguse noormehega kohtumist juba laps olemas, kelle ta 16- aastaselt sünnitas. Kuna nende suhte algusest saadik on olnud üheks osaliseks ka laps, siis olid nad väidetavalt ka enne praegust last perekond. Kuna noormees võttis „võõra „ lapse omaks, siis oli veelgi enam põhjust oma peret luua ja seda hoida. N4: *„No tutvusime seltskonnas ja mul oli siis juba enne laps olemas, ta on minu teise lapse omaks võtnud ka nii öelda. Olime juba enne rasedust veidike aega perekond.*“.

Nenditi ka, et perekonnaloamine andis niiöelda tõe kodust ärasaamiseks ja väljakolimiseks, sest kodune olukord oli talle vastuvõetamatu. N1: */.../ Et kui ma olin 15, siis ma tahtsin nagu kodust ära saada juba*“. Sellest võib järeldada, et lahkumine tundus talle võimaliku pääseteena millegi parema juurde. Perekonnana kokku jäämise otsus tuli mitmel paaril ühise otsusena ning selles mängisid rolli üksteisega läbisaamine ja tunded. M3: *„jah, arutasime ikka koos seda otsust.*“.

Üks intervjueritust tõi ühe põhjusena välja ka perekonna kui terviku olulisuse: N1: */.../ Et lastel oleks ikka oma ema isa, ja muidugi sellepärast, et ma ju armastan teda näiteks.*“.

intervjueeritaval ei elanud isa ja ema koos, mistõttu võib järeldada, et ta peabki oluliseks mõlema vanema olemasolu lapse kasvamisel kuna tal endal need võimalused puudusid ning enda lapsi kasvatades püüab ta enda perega vanemate lahkuminemise suhtemustrit muuta.

Alakategooria B: Murede ja probleemidega toimetulek noores perekonnas

Seoses probleemide ja nende lahendamisega jäi kõikide paaride jutust kõlama juhtmõte, et on olnud igasuguseid muresid, kuid nendega on alati toime tulnud. Toodi välja ka huvitav asjaolu seoses abi küsimisega. Nimelt, eelkõige üritatakse ise hakkama saada paarina ning teistelt mitte abi küsida. N1: „*X (mehe nimi) oli ikka toeks. Probleeme oleme proovinud ikka omavahel lahendada kui midagi on tekkinud, pole nagu eriti seda abi palunud.*“. N4: „*Probleemid ja mured tuli lahendada ja eks see veidike keeruline vahepeal oli aga, saime hakkama koos. Ega kellelki väga nõu polnud küsida.*“. Sellest võib järeldada, et noored tahavad olla nii iseseisvad kui võimalik ning oma peresiseselt ise hakkama saada. Enamuse paaride jutust tuli välja positiivse asjaoluna välja see, et muresid arutatakse ja räägitakse läbi omavahel. Näiteks väitis üks intervjueeritustest (N3): „*/.../ Omavahel arutasime muresid ja no vanemad ka ikka aitasid.*“. Seega, neil kui paaridel on hea koostöö, mis on paarisuhtes oluline ning selgus, et rasketel aegadel toetatakse teineteist ja leitakse ühiselt muredele ühiselt lahendused. Mõned paarid justkui eristusid antud küsimuses teistest- nad väitsid, et neil pole mingeid muresid ja probleeme ette tulnud. Kuna ka antud paaridel on vanemate näol tugev lähivõrgustiku tugi, siis ilmselt esineb ka neil vähem probleeme, mida iseseisvalt lahendada peaks, sest võimalusel toetatakse vanematele. N5: „*Kuna elasime minu vanemate juures ei olnud ka mingeid probleeme seda enam, et mees töötas juba enne seda soomes ja saime ilusasti hakkama. Nõu sain emalt küsida ja.*“. Samas kõlas ka eelnevalt nimetatud paaride jutust välja teatud muretu suhtumine hakkamasaamise suhtes, mis on omakorda loogiline, sest nad ei pea enda pere ellujäämise pärast nii palju pingutama kui teised paarid, kellel on lähivõrgustiku tugi veidi nõrgem.

Alakategooria C: Kogemused ühiskonna suhtumisest teismeeas loodud peredesse

Kõik noored vanemad väitsid, et ühiskonna poolt on nad kogunud nii negatiivset kui ka positiivset suhtumist. Välja toodi eelkõige nii enda eakaaslastepoolseid kui ka vanemate inimeste negatiivseid kommentaare ja suhtumist, kelle arvates väga noorelt ei peaks lapsevanemaks saama. Näiteks väitsid mõned intervjueeritustest (N5, N4): „*Raseduse ajal oli*

ikka mingeid pubekaid, kes panid mind endaga samale tasemele ja vingusid, et olen liiga noor. Mina ise ei teinud väljagi.“, „*Nii positiivset kui ka negatiivset. Väga palju vaadatakse tänaval viltu ja vanemad inimesed sosistavad.*“

Veel tõi välja noor isa järgmist (M4): „*kõõrdivaatamist on olnud küll jah, aga osadel on ükskõik jälle.*“.

Nendest kommentaaridest hoolimata suutsid paarid jääda rahulikuks ning üritasid nendest mitte välja teha. Ühel neil oli rasedana isegi niivõrd tugev enesehinnang oma haavatavas eas, et oli lausa uhke selle üle, et saab emaks. N5: */.../ Teadsin kohe, et kõik on väga hästi ja on oodatud laps. Olin väga uhke tulevane ema oma suure kõhuga.*“. Kuna antud neiu sai kodust palju emotsionaalset tuge, siis ta teadis, et see, mida ta teeb on õige ja pole absoluutselt häbenemist väärt. Seega, mida tugevam on noore lähivõrgustiku tugi, seda enesekindlam ja vähem vastuvõtlik ta on välistele mõjutustele/ mõjutajatele.

4.2 II Põhikategooria: Teismeeas vanemaks saanute mured ühiskonnas ja riigipoolne abi

Alakategooria A: Peamised teismeeas vanemaks saanute mured ühiskonnas

Enamus paare tõid välja, et teismeeas vanemaks saamise peamiseks murekohaks on moraalse toetuse vähesus või selle puudumine. Võiks eeldada, et noorelt vanemaks saades saab probleemiks vähene rahaline kindlustatus, kuid antud töö tarbeks tehtud paariintervjuude põhjal ei saa seda küll väita. Näiteks väitis üks intervjuueeritust (N1): „*keegi peaks moraalselt toetama ikka.*“.

Selgus, et mõned intervjuueeritud paarid said materiaalselt paremini hakkama kui teised, kuid selle suuremat vajadust nende endi jaoks nad siiski välja ei toonud. N3: „*Moraalset tuge oleks rohkem vaja, sest ma näiteks käin koolis ja.*“.

Seega, noored pered tulevad kas ise või oma lähedaste abiga piisavalt hästi materiaalselt toime. Suuremaks kitsaskohaks on moraalne tugi, mille tõid ka enamus intervjuueeritavat välja, nende seas ka noored isad, mille puudumisele nad rõhutasid. M1: „*mingi moraalne ja rahaline abi nagu peaks ikka tulema.*“;

M3: „*Ma arvan, et väga palju. Kõike sellist toetust ja eks seda rahalist ja moraalselt./.../*“

Positiivne on see, et viimased väärtustavad tänu oma kogemusele peale rahalise toetuse ka moraalselt toetust, mis on väga tähtis, eriti kui puudub lähivõrgustiku tugi.

Alakategooria B: Riigipoolne abi

Pea kõik paarid väitsid, et riigi abi pole neil vaja ning nad saavad ise oma lähedaste abiga väga hästi hakkama. N2: „*Hetkel ei tunne, et mingit abi vajaks.*“; M3: *“/.../” Endal pole päris millestki nagu puudus./.../”*.

Siiski väitsid mõned intervjueeritud, et eluaseme soetamisega oleks olnud neil rohkem abi olnud vaja. Abi oleks olnud vaja nii eluaseme otsimisel kui ka eluaseme toetuse näol. N4: „*mina ei olegi saanud mingit riigi abi, aga eluaseme toetust oleks võind küll saada.*“; N1: „*See oli niimoodi, et kui saime teada, et olen rase, siis hakkasime otsima, aga noh siin pole ju üürile anda ja viimased kuud kui ma rase olin, siis leidsime selle koha /.../“*.

Huvitav asjaolu on see, et isad rõhutasid selgelt, et neil riigipoolset abi pole vaja, sest saavad ise väga hästi hakkama. Näiteks väitis üks vastselt isaks saav noormees (M2): „*meil hea vanematepoolne abi ja hetkel ei tunne et midagi riigilt vaja oleks. Hakkame saama igakuist lasteraha.*“ . Selline konkreetne ja radikaalne vastus tuleb ilmselt sellest, et noormehed tahavad üleüldiselt näida tugevatena, kes oma pere toitmisega toime tulevad, seetõttu oleks vastupidist väita loomuvastane ja on mingis mõttes ka uhkuse küsimus.

4.3 III Põhikategooria: Käsitlused suhetest

Alakategooria A: Partnerite omavahelised suhted

Suhete teemal olid jutukamad pigem neid kui noormehed, mis tundub loomulik, sest tunnetest ja emotsioonidest rääkimine on meestele loomu poolest raskem kui naistele. Noormehed käsitlesid oma suhteid pigem rahulikena ja stabiilsetena, mis oma olemuselt on täiesti normaalsed koos oma väikeste lahkhelidega, mida väidetavalt nende suhetes ikka ette tuleb. Näiteks väitis üks intervjueeritustest (M3): „*on täitsa head, üks niisama ütlemist on, aga vähe. Ei saa kurta.*“ . Üks noormees, kes oli kogu intervjuu vältel üsna napolisõnaline, üritab sellelt teemalt kõrvale põigata ja vastamise naisele suunata. Tundus, et tunnetest rääkimisel ei tundunud antud noormees end vabalt. M1: *(naer) normaalsed, rahulikud. Tema teab (naisele viidates).*

Üldjoontes tuli intervjuudest välja, et kõik paarid on oma suhetega rahul ning pigem saadakse hästi läbi ning kui tülisid esineb, siis need arutatakse üheskoos läbi ning leitakse mõlemale poolele sobivad lahendused. Selgus, et väikeseid erimeelsusi nad väga tõsiselt ei võta ning peavad seda iga suhte loomulikuks osaks. Näiteks väitsid mõned intervjueeritustest (N1, N2): „*No pigem neid igapäeva elus on lõõpimisi, aga nagu selliseid pisikesi tülisid on ikka, aga*

mõned suuremad tülid, siis oleme ikka püüdnud lahendada neid, et siiamaani oleme hakkama saanud.“; „No saame hästi läbi ja oleme toeks üksteisele. Eks niisama näaklemist tuleb ette ikka aga see on väike asi.“.

Mõned paarid väitsid, et nende mõne aasta jooksul, mis nad koos on olnud, neil suuri tülisid pole olnudki. N2: *„Meil ei ole veel mitte ühtegi tüli selle aja jooksul olnud, mis me koos oleme olnud.“*; N5: *„Meil ei ole olnud väga suuri tülisid. Tavaliselt on need sellised kus pooltundi teisega ei räägita natuke kakeldakse ja lepimegi ära..“.*

Arvestades, et nende suhe on alles värske ning neil on suhte algusaastad, kus üksteist alles sügavamalt tundma õpitakse, siis on see üsna tavaline, et esimesed aastad võivad olla ilma suuremate tagasilöökideta. Üks intervjueeritustest tõi välja asjaolu, et tal on väga kinnise loomuga partner, kes enda tundeid väga ei väljenda ning temaga on kohati raske suhtemuresid arutada. N1: *„Proovime rääkida, kuigi X-ga on väga raske, sest ta on väga kinnine, nagu näha, siis ei taha ta ka praegu väga rääkida, jah ta on selline kinnine iseloomuga./.../“.*

Seega, tuleb välja, et kõikide intervjueeritud paaride suhted on olemuselt alles algusfaasides, nendega ollakse rahul ning need on kulgenud positiivselt.

Alakategooria B: Suhted lapsega

Kõik paarid iseloomustasid oma last ainult positiivsete omadustega. Kuna enamustel paaridel on tegemist lapsega, kes on oma arengus avastamise ja elu põhioskuste omandamise faasis, siis toovad paarid laste iseloomustamiseks välja põhiliste sõnadena „energiline“, „uudishimulik“ ja „aktiivne“. M3: *väga energiline, aktiivne, vahest on kärsitu ikka“.*

Kuna ühel paaril oli intervjuu ajal laps alles sündimata, siis nende puhul huvitas kuidas rasedus on kulgenud ning antud paarist üks intervjueeritavatest väitis (N2): *„Hästi, beebi kosub ja kasvab suureks.“.*

Intervjuude vältel ainus vaidlusmoment tekkis seoses lapse teemaga ja seda vaid ühel paaril, kui üks osapool väitis, et laps on oma olemuselt partnerisse, mille peale partner vastupidist väitis. N4: *„Tütar veel nii väike, et eriti suurt iseloomustust anda ei saa, kuid eks ta ikka ississe on.“*; M4: *Mis ississe, emmesse ikka.“.*

Laste tervise koha pealt väitsid kõik paarid, et lapse /laste tervis on enamjaolt korras. Näiteks väitis üks intervjueeritustest (N5): *„Saan õnneks rõõmuga öelda, et väga hea. Eks ikka nohu kõha olnud nagu ikka kõikidel lastel aga ei ole tõsisemaid haigusi olnud.“*

Seega, lapsi käsitlevad paarid väga positiivselt ning nende olemas olek on nende jaoks väga tähtis ning vajalik.

Alakategooria**C:****Suhted****vanematega**

Suhted vanematega näitavad üldjuhul seda, kui hea on noore perekonna heaolu ja hakkamasaamine. Intervjuudest selgus, et neil neiuudel või noormeestel, kellel on oma vanematega head suhted, neil on ka materiaalselt parem seis ning tunnevad end ka enesekindlamalt kui need, kes oma vanematega ei suhtle või keda vanemad ei toeta. Näiteks väitsid materiaalselt paremal järjel olevatest intervjuueeritustest (N3, N5): „*minul olid väga positiivsed.*“ „*Raseduse ajal olid kõik väga armsad. Meeletult oodatud laps oli kõik väga hoidsid meid. Nagu ema ikka ütleb, et oleme kõik ikka tänu lapsele lähedasemad. Siis minu pere poolt muutus kõik ikka paremaks ja armsamaks.*“ Samas ühe eelnevalt mainitud paari puhul oli noormehe vanemate poolt raseduse ja lapse suhtes väga suur vastuseis, mis mõjutas ja mõjutab siiani nendega läbikäimist ja suhtlemist. N5: „*Mehe vanemad aga ei tahtnud kuulda ka, et nende poeg saab isaks. Meie suhted mehe vanematega omavahel läksid väga kurjaks. Pole aastaid omavahel kokku saanud ega suhelnud. Nad pole iialgi ise lapselast näinud. /.../*“ Kuna aga antud paaril on neiu hea vanematepoolne tugi olemas, siis ei mõjuta halvad suhted noormehe vanematega kuidagi nende hakkamasaamist.

Kuna tegemist on siiski teismelistega, kes ise enda eluga veel iseseisvalt hakkama ei saa, siis on üsna oluline, et vanemaks saavat/ saanud noort toetaks tema lapsevanem. Intervjuueeritavate seast eristusid mõned intervjuueeritud, kes väitsid, et nende suhted vanematega pole head ning nad suhtlevad nendega minimaalselt. Samadel paaridel on omakorda ka teistest paaridest kehvem majanduslik olukord. Näiteks väitsid eelmainitud paarid järgnevat: N4: „*mitte väga head. Ei suhelnud väga./.../*“; N1: „*m.. kui poisid sündisid, siis ema kolis ära minu juurest, kolis Haapsalusse, nagu sellist toetust või tuge või abi nagu polnud./.../*“ Mõned noormehed hoidsid sel teemal neutraalset hoiakut ja väljendusviisi, ning väitsid, et suhted on vanematega „okeid“, samas ei öeldud, et need suhted ka head oleksid. M1: „*minul olid suhted nendega normaalsed. Vaidlusi polnud.*“; M3: „*no okeid olid. Ma käin oma vanemate juures nii vähe, aga kõigil oli hea meel.*“ Siit võib järeldada, et noormeestel on enda arvates oma vanematega rahulikumad suhted kui neiuudel.

Alakategooria D: Suhted sõpradega

Suhted sõpradega olid intervjueeritavatel muutlikud. See tähendab, et mõned sõbrad ei mõistnud, miks nii noorelt vanemaks saadakse ja mõned sõbrad olid mõitsvad ning jäid nende kõrvale. Näiteks väitis üks intervjueeritustest (M5): „*mõnel oli väga raske aru saada, miks me igal pool enam ei käi.*”. Samas üks intervjueeritustest tõi välja huvitava asjaolu, et seoses rasedusega tekkis tal nõ „sõpru” juurde, kellega ta kunagi polnud suhelnud ning kes tekkisid tema ümber pelgalt uudishimust- neid ta oma sõpradeks ei nimetanud. N1: „*.../ Ma ei tea raseduse ajal pigem tekkis neid juurde järsku. Kõik olid „ oooo kui tore issand kui lahe“, sisi kui poisid veel sündisid, sisi käisid mul kodus sellised inimesed, kellega sõnavahetus puudus ja keda ei teadnud.*“

Toodi välja ka, et paljud sõbrad ei mõistnud neid ja tegid etteheiteid, miks sõprade jaoks nii vähe aega on ning nad väljas enam ei käi. Näiteks üks intervjueeritustest tõi välja (M5): „*mõnel oli väga raske aru saada, miks me igal pool enam ei käi.*”. Tuleb välja, et seoses pere loomisega on mitmed paarid muutnud oma käitumisharjumusi seoses igapäevase pidutsemisega või väljas käimisega. M3: „*.../no lihtsalt see kokkusaamine, et ei saa nii tihedalt kokku kui vanasti, et kohustused ja ei saa igapäev kuskil käia.*”

Intervjuudest selgus, et neiudel on peale lapse sündi sõpradega üldjuhul suhted samaks jäänud ja noormehed on väidetavalt oma suhtlemist sõpradega vähendanud. N3: „*mul olid head enne ja peale rasedust ka samad.*”; M2: *Jah, sõpradega kohtumisi jääb vahemaks, peab perele pühenduma rohkem .*”

Eelneva põhjal võib järeldada, et pere nimel on enda harjumusi muutnud pigem noormehed kui neiud. Positiivne on see, et noormehed mõistavad, et neil on oma pere ees kohustused ja vastutus ning veedavad rohkem aega oma perega kui sõpradega.

4.4 IV Põhikategooria: Vanemaks kasvamine

Alakategooria	A:	Vanematena	toimetulemine
---------------	----	------------	---------------

Kõikide intervjueeritud paaride arvates on nad vanematena hästi toime tulnud. Üks noormees väitis, et teatud oskused võiks paremad olla, aga sellegipoolest arvas, et ta on vanemana

õnnestunud. M2: „võibolla mõnda asja harjutama peaks , no beebi hügieeniga seoses või midagi.”

Huvitav ja positiivne on see, et üks neiu kiitis oma meest isarollis väga palju ning nimetas teda lausa tõeliseks isaks. Intervjueeritu väitis (N5): „Väga hästi. Lapse isa on super isa ka igat moodi. Kindlustab meid väga materiaalselt kui ka on tõeline isa. /.../”. Ilmselt täidab selle neiu noormees isakohustusi rohkem kui ta eeldas ning seetõttu on ta sellest vaimustuses ning isegi pisut üllatunud. Üks intervjueeritud paar tõi välja olukorra uudsuse ja lastekasvatamise raskuse. Näiteks väitis üks intervjueeritust (N1): „Tegelikult on ju mõlemale see uus asi ju ja kahe kasvatamine on no keeruline töö tegelikult. Ega see aja, kuidas aega planeerida ja. /.../”. Ilmselt tõi intervjueeritu selle välja seetõttu, et nende peres kasvavad kaksikud, kellega on topelt tööd ja tegemist.

Alakategooria B: Vanemlikud oskused

Üllatavana asjaoluna tuli välja, et ükski intervjueeritud paar ei toonud välja, et neil puuduvad paljud teatud vanemlikud oskused. Pigem oldi seisukohal, et neil on piisavalt oskusi ja teadmisi oma lapse kasvatamiseks. Näiteks väitis üks intervjueeritust (N3): „no mina teadsin suhteliselt palju, et õdedel olid lapse ja kõik sellised /.../”. Arvestades nende vanust lapse sünniajal, mis oli varieeruvalt u 16-17 eluaastat, siis võib eeldada, et selles vanuses noored ei tea palju lastekasvatamisest, rääkimata huvist tegelemaks laste kasvatamise teemaga. Tuleb aga välja, et kui on endal see reaalne vajadus ja olukord, tullakse kas ise või oma lähedaste abiga suurepäraselt toime. Ainuke oskus, mis mitmetest intervjuudest välja tuli, mida nad tahaksid paremini osata, on oskus käituda lapse haigestumise korral. M1: „Ka nendest oskustest, et kui nad haiged on, et ei tea mida teha.”; N2: „Aru saada, et mis haigused lapsel olla võivad.”. Üks neiu oli väga enesekindel ja väitis, et ta on väga hästi välja õpetatud. Sellele on kaasa aitanud ilmselt see, et ta on pärit 4-lapselisest perest, kus ta on pidanud oma vendade- õdede eest hoolitsema. N5: „Kuna minu ema on ise 4 lapse ema siis olen väga hästi õpetatud välja , kui on mingi mure siis kohe helistan./.../”. Toodi ka välja, et oma vanemlikke oskusi täiendatakse läbi ühe telesaate „Super nanny”, mis õpetab erinevaid lastega käitumisviise ja meetodeid. Näiteks väitis üks intervjueeritust (N3): „et ei tea, teame päris palju ja ema käest saab abi üldiselt. No sealt „Super nanny“ saatest võtad ikka mingeid nippe kuidas kasvatada.”.

Seega ollakse avatud uutele teadmistele ning mõistetakse, et kõike ei peagi ise teadma ning abiks võivad olla need, kes on antud teemal targemad ja kogenumad. Veel toodi ühe teadmisteallikana välja oma vanemad, kelle käest mõned intervjuueeritavad samuti nõu küsivad, kui oma teadmistest väheks jääb. M3: „*No ema on ikka aidanud suht palju ja et kuidas lapsega toime tulla.*”.

Üldiselt võib öelda, et kõik intervjuueeritud paarid väitsid endal heade teadmiste taseme olevat. Isegi kui on teatud nõrku kohti, siis on noorte arvates nende lähikondlased või abimaterjalid need, mis neid aidata võivad.

Alakategooria	C:	Soovitused	teismelistele
----------------------	-----------	-------------------	----------------------

Seoses raseduse ja selle vältimisega soovitasid intervjuueeritavad seda, et kui teismelised tunnevad, et nad pole ei vaimselt ega füüsiliselt selleks valmis, siis võiksid nad pigem rasedust vältida. Näiteks väitsid mõned intervjuueeritutest (M4, N1): „*No vältida kui ei taheta last.*”; „*et kui nad ikka ise tunnevad, et ei ole valmis, siis kaitsku ja vältigu rasedust ikka.*”.

Raseduse vältimisele rõhusid eelkõige noormehed, millest võib järeldada, et nad on mõistnud vanemaks olemise raskust ja vastustust, mis sellega kaasneb.

Seoses haridusega soovitasid enamus paare ikka haridusteed jätkata sealt, kus see pooleli jäi. M3: „*kui vähegi võimalust, et siis edasi õppida jah. Tänapäeval on haridus tähtis ju, et paremat töökohta saada või./.../*”.

Mitmete paaride jutust jäi kõlama arusaam, et haridus on tänapäeval oluline ning kui vähegi tahta, siis edasiõppimine on võimalik. Näiteks tõi üks intervjuueeritutest välja (N2): „*Et õppida võimalikult palju, sest ilma korraliku hariduseta on raske midagi saavutada.*”.

Üks neiu tõi välja ka selle, et tema arvates laps ei ole takistuseks õppimisele. N4: „*arvan, et laps ei ole takistuseks õppimisele. Tasuks edasi õppida kui saab.*”. Ilmselt rääkis ta enda seisukohalt võetuna, kus ta näeb, et tal endal on haridustee jätkamise võimalus olemas ning lapse olemasolu haridustee jätkamist ei takista.

Varajase perekonna loomisega seoses arvasid mõned neiu, et väga oluline on perekonna loomisel partnerivalik. N5: „*Peab olema ikka kindel kõiges. Partneris ja toetuses ja.*”; N1: „*./.../ No ikka et eelkõige on tähtis see partnerivalik ja tähelepanelik selles suhtes olla.*”.

Seda võib seostada sellega, et iga neiu, kes saab emaks, tahab enda kõrvale toetavat, perele pühenduvat ja korraliku käitumisega noormeest. Kuna noorena vanemaks saamine toimub vara ning ei vaimselt, füüsiliselt ega materiaalselt ei pruugita selleks nii valmis olla kui täiskasvanuna, siis seetõttu on oluline enne mõelda, kui kellegagi intiimsuhteid arendada. Tundub, et üks noormees on enda jaoks teismeeas vanemaks saamise kogemuse normaliseerinud, väites: M3: /.../ „Mina küll soovisin niimoodi varasemas eas perekonda luua, et kui laps ikka vanemaks saab, siis ta ei pea käima ringi mingi vanaisaga kuskil (naeravad) ja et mitte häbeneda.”

4.5 V Põhikategooria: Perena toimetulek

Alakategooria A: Majanduslik olukord peale lapse sündi

Üldiselt jääb kõikide paaride jutust kõlama mõte, et materiaalselt pole kerge, aga samas millegi puudumise üle nad ka ei kurda – saavad oma sõnutsi hakkama. Näiteks väidab üks intervjuueeritustest (N4): „Normaalne, oleme hakkama ikka saanud, mis sest et priisata polnud midagi. Ega nii puudust siis ka millestki polnud.“ . Mõned paarid eristusid oma muretu suhtumisega majanduslikku olukorda, tuues välja, et neid probleeme neil pole olnud ja ei ole ka praegu. Intervjuueeritustest mõned väidavad järgmist: N5: „Väga hea. Meil pole materiaalselt üldse muresid olnud, sest toetatakse nii palju. muidugi kuna meil erilisi arveid pole siis saame palju asju lubada.“; N2: „Elame koos noormehe vanematega ja eluaseme kulud on nende kaelas“; M2: „ise oleme muretsenud beebi asjad ja edaspidi jääb ka alguses nii, kuni rohkem raha, et eraldi kolida saaksime.“. Kuna eelnevalt välja toodud paaridel on hea ja toetav lähivõrgustik, siis nad tunnevad end selles suhtes kindlalt. Samas üritatakse ikka ise hakkama saada, aga kui abi vaja, on neil inimesed, kelle poole pöörduda.

Oli ka neid paare, kellel oli raseduse ajal või on ka praegu majandusliku olukorraga veidi probleeme. Näiteks väitis üks intervjuueeritustest (N1): „Ütleme nii , et kõikvajalik on saadud soetada ju. No põhimõtteliselt meil on see vajaduspõhine peretoetus, aga veel lisatoetusi pole./.../“.

Tuleb ära märkida asjaolu, mis antud teemal rääkides silma hakkas eelnevalt välja toodud paaride puhul, oli see, et hoolimata oma praegusest olukorrast, näidatakse välja oma leplikku ja positiivset suhtumist, ükskõik, kui raske antud olukord peres on.

Materiaalselt aitasid enamikku noori peresid nende oma vanemad või lähisugulased. N3: *minu vanemad üldiselt.*“. Seega, intervjueeritute seas oli nii neid paare, keda vanemad materiaalselt ei toetanud ja oli ka neid, keda toetati. Selge on see, et need paarid, keda toetati, said majanduslikult paremini hakkama, kui need, keda ei toetatud. Positiivse asjaoluna tuli välja see, et kuigi teatud paaridel puudus lähikondlaste toetus, saadi ka iseseisvalt päris hästi hakkama.

Alakategooria B: Eluase

Enamik paare on mingil ajahetkel elanud kas neiu või noormehe vanemate kodus, sest nii olevat alguses lihtsam hakkama saada. Näiteks väidab üks intervjueeritustest (N5): *„Elasime mingi aeg ju minu kodus. Eks ikka oma tuppa voodi oli vaja osta , lapsele eraldi kapid, riided, käru, turvatool. Kõigele oli ju vaja leida oma koht.“* Hetkel elab konkreetne paar juba oma eluasemel, mida üüritakse. Üks intervjueeritu toob välja, et perega omaette elada on ikka parem kui esivanematega koos, väites: M5: *„Naise vanemate juures elasime aasta otsa ja nüüd omaette ikka parem.“* Samal ajal kolis üks paar peale lapse sündi just pigem oma vanemate koju, sest selline lahendus, kus vanaema hoiab oma tütre last, võimaldab neil oma kutseharidust omandada. M3: *no siis oligi, et võtsime Tartusse üürikorteri ja olime mingi aeg seal, siis pärast kolisime naise ema juurde.* Nii siis tuleb välja, et kõigil paaridel oli enne lapse sündi koht, kuhu oma lapsega minna ning eluasemega seoses nad ületamatuid muresid ja probleeme pole pidanud lahendama.

Alakategooria C: Lapse eest hoolitsemine

Lapse eest hoolitsemine on intervjueeritud paaridel korraldatud erinevalt ja vastavalt oma vajadustele. Kuna mitmed neid käivad koolis, siis lapse eest hoolitsemine on kas jäetud vastavale asutusele või vanematele. Näiteks toob üks intervjueeritustest välja (N1): *„Ja valla poolt on korraldatud lapsehoiu teenus, tänu sellele saan päeval koolis käia.“* Intervjuudest selgus, et pea kõikide paaride puhul käivad noormehed tööl, va paaril, kellel laps alles sündimas ning noormees ise gümnaasiumit lõpetab. Kuna noormehed on nädala sees tööl, siis põhiline lapse eest hoolitsemine jääb neiu kanda. Küll tuuakse välja seda, et peale tööd tegelevad noormehed oma lapsega nii palju kui jõuavad, väites: M2: *„no jõuan tegeleda lapsega nii palju kui jõuan töö kõrvalt.“* N5: *„Peale lapse sündi ikka mina hoidsin ja hoian praegugi, aga kui issi ka kodus, siis ikka issi aitab ka palju ja siis teeme ikka kõike koos.“*

/.../“.

Lapse eest hoolitsemine on enamuse paaride vahel justkui sujuvalt lahendatud, sest mingit kindlat lapsehoidmise korda omavahel loodud pole. Mõned neid väidavad: N3: „*teeme seda, mida vaja. Ei ole kindlat inimest, kes mida konkreetselt teeks. /.../ Kuidas keegi saab.*“; N5: „*Aga ikka tuleb juhtumeid, kus üks tahab kauem magada, siis see ei ole meie jaoks see kompromissi leidmine raske.*“.

Alakategooria D: Kodutööde tegemine ja nende jagamine omavahel

Intervjueeritud paarid jagunevad selle teema puhul kaheks - paarid, kellel on kodutööde tegemisel kindlad ülesanded välja kujunenud ning paarid, kelle puhul pole oluline, mis kodutööd keegi teeb. Näiteks mõned paarid väitsid (N2, N1): „*Teeb see kes jõuab ja aega on.*“; „*no täitsa oleneb. See poeskäik käib ka niimoodi, et kuidas keegi tahab /.../ Kõik käib jagatult nii.*“.

Vastandiks eelmistele on paarid, kelle puhul on välja kujunenud kodus kindlad tööd ja ülesanded. N4: „*Vahepeal käib mees poes, kuid koristamine ikka minu rida ja nõude pesemine. Ja enamuse kordadest käin ikka mina poes. Meestetöid teeb põhiliselt mees- millegi parandamine ja nii.*“.

Intervjuudest tuli välja, et kodutöös aidatakse üksteist nii palju kui võimalik ning paaridel on omavahel selgeks tehtud, kuidas majapidamises ülesannete jagamine ja täitmine käib. Mõned paarid on selles suhtes palju vabamad kui teised ning teised paarid tahavad jälle, et neil oleks kindlaks määratud, kes millist ülesannet kodus täidab. Erinevused tulevad ilmselt isiksustest ja sellest, millised eeldused on kooselu toimimisele.

Alakategooria E: Suhe tööturuga

Enamik intervjueeritud paaridest noormehed käivad tööl. M4: „*No mina käisin ja käin ikka tööl ja.*“

Väga positiivne asjaolu on see, et enamuse neiusid, va hetkel rase olev neiu, kes käib koolis, käivad uuesti koolis. Seoses rasedusega jäi mõnede neiu kooli pooleli, kuid kõrvalise abi ja toetusega on nad uuesti haridusteed jätkanud. Näiteks väitis üks intervjueeritust (N3): „*Ja mina läksin siis kooli tagasi ja. Päeval hoiab ema, mina nädalavahetuseti.*“.

Seega, neiudest intervjueeritudel on oma meespoolega vedanud, sest tegemist on vastutustundlike ja oma pere eest hoolitsevate partneritega. Samuti on lähedased lapse eest

hoolitsemisega toetanud neude koolitee jätkamist, mis on edaspidises elus hakkama saamiseks oluline.

4.6 VI Põhikategooria: Suhe haridusega

Alakategooria A: Hariduslikud plaanid

Edasiõppimise võimalusest rääkisid eelkõige neid, kes soovivad tulevikus kas omandada lisaks veel mingit ametit või eriala. Näiteks üks intervjueeritustest väitis (N1): *No peale gümnaasiumit oleks plaan minna Paikusele politseikoolis, aga eks seda näha ole. /.../*. Noormehed olid sellel teemal eelkõige negatiivsed e. nad ei sooviks tulevikus haridusteed jätkata. Kes tõi põhjenduseks aja puuduse, kes raha puuduse. Üks intervjueeritustest tõi välja (M3): *„eks ikka vahest olen mõelnud edasi õppida, aga noh ei ole sellist aega, et minna kooli.“*

Alakategooria B: Hariduse väärtustamine

Intervjuudest selgus, et haridust väärtustavad kõrgemalt eelkõige neid, kes arvavad, et ilma hariduseta ei ole võimalik hästi elus hakkama saada. Näiteks üks intervjueeritustest väidab: (N2): *„Et õppida võimalikult palju, sest ilma korraliku hariduseta on raske midagi saavutada.“*

Noormehed eristusid neidest oma suhtumise poolest- mõned intervjueeritud ei pooldanud edasiõppimist ning leidsid isegi, et kutsehariduse omandamine oleks aja raiskamine mingi „paber saamiseks“. M1: *„Tahaks pigem midagi ehitusega, aga mõttetu kooli käia, no 3 aastat paberi eest. Eino kui ma koolis käiksin, siis ei saaks tööl käiaja raha poleks.“*. Antud väide tuleneb ilmselt sellest, et noormees teab, et ta on perele ainuke sissetulekute allikas ning kui ta kooli läheks, ei saaks nad majanduslikult hakkama ning ilmselt seetõttu põhjendab ta hariduse omandamist selliselt. Tuuakse veel välja (M3): *„Aga ma olen ikka õppinud kõik läbi töö selgeks.“*. Tundub, et noormehe väitest võib välja lugeda seda, et kui elus kõik oma kogemustega selgeks õppida, siis hariduse omandamine polegi üldse oluline, mis omakorda näitab seda, et ta ei väärtusta haridust kõrgelt. Kokkuvõtvalt võib öelda, et hariduse tähtsusest räägivad pigem neid kui noormehed. Samas, kuna noormehed on oma noore pere jaoks need, kes materiaalselt neil ülal peavad, siis neil polegi erilisi võimalusi koolitee jätkamiseks ning seetõttu on nad enamuses selle võimaluse enda jaoks välistanud.

5. Arutelu

Traditsiooniline rollijaotus ja positiivne suhtumine lapsesse

Käesoleva uurimuse teoreetilisest raamistikust tulenevalt (joonis 1) kuuluvad mikrosüsteemi süsteemisisesed suhted ja perekond tervikuna, sealhulgas ka suhted lapsega. Uurimusest selgus, et teismelised vanemad käsitlevad mikrotasandisuhteid seoses lapsega positiivselt. Simkiss jt. (2013) väidavad, et 2- 4 aasta vanuste laste jaoks on nende arengus üliolulised füüsiline kontakt ja suhtlemine vanematega ning nendel eluaastatel näevad vanemad enda suhet lastega pigem positiivsena kui negatiivsena, sest lastega võidakse olla emotsionaalsemalt lähedasemad kui hilisemas eas. Ilmselt tuleneb see asjaolust, et nii väikese lapse puhul on intensiivse füüsilise kontakti ja olemasolu eiramine suhteliselt võimatu võttes arvesse tema vajadusi ja oskusi. Lapse suhtes ollakse positiivsemalt ka meelestatud seetõttu, et tema nõudmised on küllaltki madalad, mida on nooremas eas lihtsam täita kui hilisemas.

Brase jt. (2014) väidavad, et paarisuhetes võtavad mehed pigem materiaalse toetamise kohustuse rolli ja naised emotsionaalse keskkonna loomise rolli. Käesolevast uurimustööst selgus, et intervjueritud paaride puhul kehtib huvitav ja selge rollijaotus läbi hariduse. Teismelised isad ei näe enda puhul edasiõppimise võimalust, kuna nad tunnevad, et on kohustatud oma peret materiaalselt üleval pidama ja hariduse jätkamise asemel tööl käima. Siiski tuli välja, et olles edasiõppimise suhtes üsna skeptilised, annavad nad ka mõista suurest paindlikkusest ja tolerantsusest seoses haridusega.

Ühe või mõlema poole vanemate toetus on tähtis

Sebaldi (1992) järgi on teismelise arengu üheks dimensiooniks majanduslik dimensioon, st et teismelised pole seni täiskasvanud, kuni nad vanematest majanduslikult sõltuvad. Enamus intervjueritute teismelistest vanematest olid vähemalt ühest oma vanemast majanduslikus mõttes sõltuvad.

Elamine vanemate juures, eluasemekulude katmine ühe vanema poolt, abi lapsehoidmisega seoses ja info jagamine lapsega seotud probleemide puhul (nt lapse haigestumise korral). Võib öelda, et antud teismeliste perede puhul tekkis nõ väike pere suurema (päritolupere) sisse. Teismelised vanemad püüavad küll iseseisvad olla, kuid just lähivõrgustiku abi on siin määrava tähtsusega.

Tekkis mitu üksteisest sõltuvat süsteemi. Noorte vanemate endi suhe laiema sotsiaalse keskkonnaga on isadel läbi tööturu ja emadel läbi hariduse (või püüu haridust jätkata) ning perel läbi saadavate toetuste ning teenuste. Teiselt poolt on nad seotud laiema sotsiaalse keskkonnaga läbi päritolupere toimetuleku, mõjutades neilt saadavaid toetusressursse. Intervjueeritud olid positiivsed saadavate toetuste ja teenuste suhtes (nt lapsehoid valla poolt).

Teismeliste vanemate positiivne eluorientatsioon

Futris (2012) ja Bunting (2004) toovad välja „Oregon Youth Study“ uurimuse, kus on välja toodud asjaolu, et suurema tõenäosusega saavad teismeeas lapsevanemaks need noorukid, kes on pärit madala sotsiaalmajandusliku staatusega perekonnast.

Paariintervjuudest selgus, et enamik intervjueerituteid olid pärit madala sotsiaalmajandusliku staatusega perekonnast. Nende puhul kehtis eelnev eeldus ja nad said varases eas lapsevanemaks, kuid vaatamata oma ebaküpsusele mitmetes arengu dimensioonides, võtsid need noored siiski vastutuse saada vanemaks ja olla koos vanemad. Vaatamata oma eelnevale või praegusele sotsiaalsele staatusele, ollakse valmis pingutama selle nimel, et nende perel ja lapse oleks paremad kasvutingimused kui neil endil olid. Siit võib eeldada, et kodust varajane ära kolimine on ka seotud asjaoluga, et soovitakse endale paremat elu kui päritolu perekonnas on olnud. Seega, kõik intervjueeritud pered on kogenud ilmselgelt raskeid aegu ning nad on pidanud rohkem pingutama ja arenema, kui nende eakaaslased, kuid vaatamata raskustele ollakse positiivsed, arendatakse oma elu edasi ning oma pere tulevikku nähakse positiivsetes toonides.

Kokkuvõte

Käesoleva uurimistöö eesmärk oli kirjeldada viie teismelisena vanemaks saanud paari heaolu käsitlusi vanemaks saamisest, suhetest, hakkamasaamisest ja suhteid neid ümbritsevate ga Uurimustöö teoreetiliseks raamistikuks on Bronfenbrenneri (1979) sotsio- ökoloogiline süsteemiteooria ning sellest lähtuvalt uurisin teismeeas loodud perekonna heaolu käsitlusi, võttes aluseks Lee & Guterman (2010) ning Belsky (1984) perekonna heaolu struktuurse mudeli. Andmekogumismeetodina kasutasin poolstruktureeritud intervjuud ja uurimuses osalesid kuni 19- aastased noored, kes on enne 19ndat eluaastat saanud lapse ning moodustanud perekonna. Intervjuuliigiks oli paarisintervjuu. Teismeeas vanemakssaanut käsitlusi analüüsisin pere kontekstis- nende hakkamasaamist pere kui ühtse üksusena. Analüüsimeetodina kasutasin temaatilist sisuanalüüsi. Järgnevalt esitan kokkuvõtvalt saadud tulemused ja nendest tulenevad järeldused ja soovitused.

1. Intervjueeritud paarid tulevad endi hinnangul igapäevaste murede ja probleemidega hästi toime. Tegemist on noortega, kes on suutnud säilitada omavahelised suhted ja loonud ühise pere. Ühiskonna eelarvamused teismeliste vanemate suhtes on ebaõiglased minu intervjueeritud paaride suhtes, need on liialt negatiivsed ja üldistavad. Käesolevast uurimisest selgus, et noored vanemad olid tunda saanud ühiskonnapoolset negatiivsust. Just teismelised paarid vajavad pere loomiseks ja säilitamiseks, tulenevalt oma varajasest vanemastaatusest ja hariduslikust ning sotsiaalsest ebaküpsusest, lähikeskkonna ja laiema ühiskonna poolset toetust. Ühe või mõlemapoolse vanema materiaalne ja moraalne toetus on teismelistele vanematele väga oluline ning ilma selleta nad nii hästi hakkama ei saaks. Tänu vanemate poolsetele toetustele on teismelistel vanematel oluliselt kergem ka enda haridusteed jätkata.

2. Minu poolt intervjueeritud teismelised vanemad olid positiivselt meelestatud oma haridustee jätkamise suhtes. Järelikult ei välista (vähemalt minu uurimuses osalejate puhul) noorelt vanemaks saamine hea hariduse saamist, kuigi lükkab seda mingi aja edasi.

3. Teismelised vanemad on muutnud seoses perekonna loomisega oma eale tüüpilist elukorraldust. Sotsiaalelu ja sõpradega väljas käimised on jäänud pereelu tõttu tahaplaanile. Nad on loonud endale uued prioriteetid, mille keskmes on perekond. Seega, teismelisena

vanemaks saanud on võimelised enda hoiakuid ja elustiili muutma, olenemata oma vanusest ning on valmis end pühendama perele.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et teismelised vanemad, hoolimata oma ebaküpsusest erinevates valdkondades või ette tulevatest raskustest igapäevaelus, tulevad oma paarisuhte säilitamisega, lapse eest hoolitsemisega ja elu korraldamisega väga hästi toime, olles positiivsed ning oma eluga igati rahul. Teismeliste perena toimetuleku tingimusteks on nii omavahelised head suhted, tahe peret luua ja toimetulek vanemana, muutused prioriteetides ja elukorralduses võrreldes eakaaslastega kui ka lähikeskkonna poolne aktiivne toetus.

Kasutatud allikad:

1. Beers, L.A.S., Hollo, R.E. 2009. Approaching the Adolescent-Headed Family: A Review of Teen Parenting. *Current Problem Pediatric Adolesc Health Care* ;39:216-233.
2. Brase, G. L., Adair, L. , Monk, K. 2014. Explaining Sex Differences in Reactions to Relationship Infidelities: Comparisons of the Roles of Sex, Gender, Beliefs, Attachment, and Sociosexual Orientation. *Evolutionary Psychology*. 12(1): 73-96. (<http://web.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=9d206ea9-3f9d-4227-8d63-884f8a63da2d%40sessionmgr198&hid=126> . 7. 05. 14)
3. Bronfenbrenner, U. 1979. *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design.* Harward University Press, Cambridge, MA.
4. Bunting, L. ja McAuley, C. 2004. Research Review: Teenage pregnancy and parenthood: the role of fathers. (<http://web.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=8754692c-e351-4dc4-b4d8-bc585bc47d9b%40sessionmgr15&hid=24>. 6.12.13)
5. Caritas kodulehekülg. 2014. Noore ema kool. (<http://www.caritas.ee/noorele-emale-ja-isale/noore-ema-kool/>. 12. 03.14)
6. Futris, T. G. , Olmstead, S.B. jt. 2012. *A Fork in the road to High School completion: Exploring Adolescent Fathers' educational paths.* Men's Studies Press, LLC. (<http://web.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=6727173a-f7d6-4de5-8c1f-063f2668c09f%40sessionmgr4&vid=5&hid=19> . 17.09.13)
7. Haldre, K. 2009. *Sexual health and behaviour of young women in Estonia.* (<http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/9210/haldrekai.pdf?sequence=1> .16.03.12)
8. Kan,M.; Ashley, O. S.; jt;. 2012. *The Adolescent Family Life Program: A Multisite Evaluation of Federally Funded Projects Serving Pregnant and Parenting Adolescents.* *American Journal of Public Health*. October 2012, Vol 102, No. 10. (<http://web.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=841f09a0-ead2-48e3-ba3c-8311e1cba0ca%40sessionmgr4003&hid=4204>. 20.11.13)

9. Lachance, C. R.; Burrus, B. B.; jt;. 2012. Building an Evidence Base to Inform Interventions for Pregnant and Parenting Adolescents: A Call for Rigorous Evaluation.
(<http://web.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&sid=841f09a0-ead2-48e3-ba3c-8311e1cba0ca%40sessionmgr4003&hid=4204> .29.11.13)
10. Lee, Y., Guterman, N.B. 2010. Young mother–father dyads and maternal harsh parenting behavior. *Child Abuse and Neglect* 34 (2010) 874–885.
11. LePlatte, D; Rosenblum, K.L.; jt;. 2012. Mental health in primary care for adolescent parents. *Mental Health in Family Medicine* 2012;9:39–45.
(<http://web.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=841f09a0-ead2-48e3-ba3c-8311e1cba0ca%40sessionmgr4003&hid=4204> .29.11.13)
12. Lohan, M., Cruise, S., O'Halloran, P. jt;. 2010. Adolescent Men's Attitudes in Relation to Pregnancy and Pregnancy Outcomes: A Systematic Review of the Literature From 1980–2009. *Journal of Adolescent Health* 47, 327–345.
13. Maailma Terviseorganisatsiooni andmebaas. 2014. Teismelised.
14. Mahan, S. ja Browning, K. K. 2003. Delinquent dads in detention. University of Central Florida at Daytona Beach. *Journal for Juvenile justice and detention services*. volume 18, number 2.
15. Tervise Arengu Instituut. Eesti Meditsiiniline sünniregister 1992- 2009. Eesti abodiregister 1996-2009. 2010.
(<http://rahvatervis.ut.ee/handle/1/4181> .9.03.14)
16. Minkkinen, J. 2013. The Structural Model of Child Well- Being. School of Social Sciences and Humanities. University of Tampere. Finland.
17. Minnick, D. J. & Shandler, L. 2011. Changing Adolescent Perceptions on Teenage Pregnancy.
(http://content.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/pdf27_28/pdf/2011/FB3/01Oct11/67657310.pdf?T=P&P=AN&K=67657310&S=R&D=a9h&EbscoContent=dGJyMNxb4kSep7Y4v%2BbwOLCmr0qeprFSsqe4SraWxWXS&ContentCustomer=dGJyMPfi54Pt5epT69fnhrnb5ofx6gAA .4.12.13)

18. Moore, S., Rosenthal, D. 1995. Sexuality in Adolescence. Routledge.
19. Mollborn, S. ja Lovegrove, P.J. 2010. How Teenage Fathers Matter for Children: Evidence From the ECLS-B . Journal of Family Issues 2011 32: 3. (<http://jfi.sagepub.com.ezproxy.utlib.ee/content/32/1/3.full.pdf+html?> 6.12.13)
20. Papp, K. 1997. Knowledge of sexual issues, moral beliefs, and sexual experiences among adolescents in Estonia and Finland. University of Helsinki. Jyväskylä.
21. Perekonnaseadus. [RT I 2009, 60, 395.](http://www.riigiteataja.ee/akt/13330603) 2009. (<https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603>. 12.03.14)
22. Sebald, H. 1992. Adolescence. A social psychological analysis. Fourth edition. Arizona State University. Prentice Hall.
23. Simigiu, A. 2012. Teen pregnancy. factors. options. consequences. University of Bucharest, Romania. (http://www.afahc.ro/afases/AFASES_2012/socio/2.2/simigiu_aurora.pdf . 6.12.13)
24. Simkiss, D.E., MacCallum, F., Emma EY Fan, E., Oates, J.M., Kimani, P.K., Stewart-Brown, S. 2013. Validation of the mothers object relations scales in 2–4 year old children and comparison with the child–parent relationship scale. Health and Quality of Life Outcomes, 11:49. (<http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=8&sid=9d206ea9-3f9d-4227-8d63-884f8a63da2d%40sessionmgr198&hid=126>. 7. 05.14)
25. Siseministeriumi kodulehekülj. 2014. Sünniregistreerimine. Lapse vanemad. (<https://www.siseministerium.ee/lapse-vanemad/> . 19.05.14)
26. Sotsiaalhoolekande seadus. 1995. Sotsiaaltoetused. (<https://www.riigiteataja.ee/akt/122122013046>. 30.01.14)
27. Statistikaameti andmebaas. Elussündinud. 2014. (<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp>. 30.01.14)
28. Statistikaameti andmebaas. Sündimuse näitajad. 2014. (<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> . 22.04.14)
29. Statistikaameti andmebaas. Elussündinud ema ja isa vanuse järgi. 2014. (<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RV14&ti=ELUSS%DCNDINUD+EMA+JA+ISA+>

[VANUSE+J%C4RGI&path=../Database/Rahvastik/03Rahvastikusundmused/12Sunnid/&lang=2. 16.05.14\)](#)

30. Unicef. 2008. Young People and Family Planning: Teenage Pregnancy. (http://www.unicef.org/malaysia/Teenage_Pregnancies_-_Overview.pdf .6.12.13)
31. Tervise Arengu Intsiit. Eesti Meditsiiniline sünniregister 1992- 2009. Eesti abdiregister 1996-2009. 2010. (<http://rahvatervis.ut.ee/handle/1/4181> . 6.12.13)
32. The National Campaign to prevent teen pregnancy. 2010. Ten Things teens want adults to know about teen pregnancy. (http://www.thenationalcampaign.org/resources/pdf/FastFacts_UPSexualActivityContraception_Latinos.pdf. 6.12.13)
33. The Save the Children Fund. 2012. Every woman's right: How family planning saves children's lives. (<http://www.savethechildren.org.uk/sites/default/files/docs/Every-Woman-Right-low-res-2.pdf> . 6.12.13)

LISA 1

2.6 Intervjuu küsimustik

Kui vanad Te olete?

Kui vana teie laps on?

Perekonna formeerumine

Kuidas läks nii, et rasedusest sai alguse perekond?

Kuidas sündis otsus vanematena kokkujäämiseks?

Kuidas tulite toime igapäevaste probleemide ja muredega?

Kes Teid nii raseduse ajal kui ka peale lapse sündi aitasid?

Kuidas Teile tundub, kui võrd teismelised vanemad vajavad ühiskonnapoolset ja riigi abi?

Mis abi Te riigi poolt ise olete saanud?

Millist abi rohkem oleksite vajanud? (eluaseme toetus vms)

Suhted

Millist suhtumist olete kohanud seoses vanemaks saamisega ja olemisega?

Millised oli suhted vanematega raseduse ajal ja peale rasedust? Sõpradega?

Mis suhetes sõpradega raseduse ajal muutus? Mis muutus peale lapse sündi suhetes sõpradega?

Mis suhetes vanematega raseduse ajal muutus? Mis muutus peale lapse sündi suhetes vanematega?

Vanemaks kasvamine

Kuidas olete vanematena toime tulnud?

Millistest oskustest olete puudust tundnud?

Millist abi Te vanemaks olemisele vajaksite?

Laps

Millisena oma last iseloomustaksite?

Milline on olnud Teie lapse tervis?

Kui rahulik on Teie laps?

Toimetulek

Milline oli Teie majanduslik olukord peale lapse sünni?

Kes Teid materiaalselt aitasid?

Kuidas oli korraldatud Teie eluasemega seotud küsimused?

Kuidas oli korraldatud töölkäimine peale lapse sünni?

Kuidas olete omavahel ära jaganud erinevad kodutööd ja igapäevased toimetused (poes käimine, koristamine jne)?

Kuidas võtate vastu tähtsamaid otsuseid? Kellelt nõu küsite?

Kuidas on lapse eest hoolitsemine korraldatud?

Haridus

Teie haridus?

Millised on Teie mõtted ja plaanid on seoses haridusega?

(Kuidas on lahendatud koolis käimisega seotud küsimused?)

Milliseid õppimisvõimalusi Te tulevikus endal näete?

Millist abi Teie hinnangul teismelised vanemad koolitee jätkamiseks/ õppimisel vajavad?

Soovitused teistele teismeeas perekonna moodustanud noortele

Mida Te soovitate teistele teismelistele seoses rasedusega või selle vältimisega?

Mida Te soovitate teismelistele seoses haridusega?

Mida Te soovitate teistele teismelistele seoses varajase perekonna loomisega?

Kas on midagi, mida nüüd teeks teistmoodi?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, KAROLIN TOHV

(sünnikuupäev: 29.04.1990)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „TEISMELISENA VANEMAKSSAANUTE KÄSITLUSED TOIMETULEKUST PERENA“ (2014), mille juhendaja on DAGMAR KUTSAR

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 26.05.2014